

Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci
Katedra historie

RICHARD HEIDAN (1893-1947) A FRANZ LANGER (1897-1947).

PŘEDSTAVITELÉ VENKOVNÍ SLUŽEBNY GESTAPA V OLOMOUCI.

Bakalářská diplomová práce

Olomouc 2016

zpracoval: Vojtěch Češík

vedoucí práce: PhDr. Pavel Kreisinger

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracoval samostatně a to pouze na základě literatury a pramenů uvedených v Seznamu použitých pramenů a literatury.

Vojtěch Češík

Poděkování

Velice děkuji PhDr. Pavlu Kreisingerovi za pomoc a cenné rady během zpracovávání mého tématu. Dále bych chtěl poděkovat PhDr. Jiřímu Padevětovi za poskytnutí fotografií, Rudimu Claeeye za zaslání některých v ČR nesehnatelných archivních materiálů, zaměstnancům Zemského archivu v Opavě, pobočka Olomouc za ochotu při mém výzkumu a v neposlední řadě své rodině za jejich podporu.

Obsah

Úvod.....	5
Prameny a literatura	6
1. Prameny	6
2. Literatura	7
I. Kariéry před působením v Olomouci.....	10
I.1. Heidan	10
I. 2. Langer.....	13
II. Příklad do Olomouce a činnost do r. 1944	16
III. Protipartyzánské akce a činnost do konce války	29
III.1. Doloplazy/Charvátý	30
III.2. Velká Bystřice	33
III.3. Nová Dědina	36
III.4. Přerov.....	39
III.5. Odchod z Olomouce	42
IV. Poválečné osudy.....	43
IV.1. MLS a ohlas v tisku.....	44
Závěr.....	48
Seznam zkratk	49
Seznam pramenů a literatury	50
Resumé	56
Seznam příloh.....	57
Anotace.....	67

Úvod

Německá Tajná státní policie (*Geheime Staatspolizei* - gestapo) patřila spolu s Bezpečnostní službou (*Sicherheitsdienst* - SD) a kriminální policií (*Kriminalpolizei* - KriPo) mezi hlavní složky nacistického represivního aparátu. Tyto organizace (pod společným velením Hlavního říšského úřadu pro bezpečnost)¹ působily kromě vlastního území Říše také ve všech okupovaných územích, Protektorát Čechy a Morava (*Protektorat Böhmen und Mähren*) nevyjímaje. Zde došlo po předání vojenské okupační správy² do rukou civilních úřadů a ukončení činnosti operačních skupin a zásahových komand³ k vytvoření sítě služeben (jmenovitě se jednalo o dvě řídicí úřadovny (*Staatspolizeileitstellen*) v Praze a v Brně a o dvacet venkovních služeben (*Aussendienststellen*)⁴ rozmístěných po celém území protektorátu, z těchto míst mohla tajná policie ovládat celé jeho území.

V této práci, kterou chápu jako případovou studii, bych se chtěl zaměřit pomocí biografické metody na dva vedoucí představitele venkovní služebny Gestapa v Olomouci (*Gestapo-Aussendienststelle Olmütz*), a to jejího vedoucího (říšského Němce) kriminálního

¹ *Reichssicherheitshauptamt* - RSHA. K jeho vzniku viz například WILDT, Michael: *Radikalizace a seberadikalizace roku 1939. Zrození Hlavního říšského bezpečnostního úřadu (Reichssicherheitshauptamt) z ducha masových vražd páchaných jménem německého extrémního národovectví*. In: PAUL, Gerhard – MALLMANN, Klaus Michael: *Gestapo za druhé světové války*. Praha 2010, s. 21-53. Dále DAMS, Carsten – STOLLE, Michael: *Gestapo. Moc a teror ve Třetí říši*. Praha 2010, s. 34.

² Velitelem Wehrmachtu na území Čech se stal *General der Infanterie* (generál pěchoty) Johannes Blaskowitz, tuto funkci na Moravě zastával *Generaloberst* (generálplukovník) Wilhelm List.

³ *Einsatzgruppen* (resp. *Einsatzkommandos*). Tyto jednotky, organizačně zařazené pod SD, těsně následovaly postupující jednotky německé branné moci (*Wehrmacht*) a ihned zahájily vlastní činnost, která spočívala především ve vyhledávání a pozdější likvidaci všech případných známek odporu. Dále viz např. SLÁDEK, Oldřich: *Stanné právo a stanné soudy*. In: PAUL, Gerhard - MALLMANN, Klaus - Michael: *Gestapo za druhé světové války*, s. 346-368.

⁴ Konkrétně se jednalo o venkovní služebny v Benešově, Českých Budějovicích, Německém (Havlíčkově) Brodu, Jičíně, Klatovech, Kolíně, Mladé Boleslavi, Hradci Králové, Pardubicích, Plzni a Táboře (v Čechách, pod velením *SS-Sturmbannführera* dr. Hanse Geschkeho) a v Jihlavě, Kroměříži, Olomouci, Hranicích, Prostějově, Zlíně, Moravské Ostravě, Vsetíně a Uherském Hradišti (velení nad těmito služebnami převzal *SS-Sturmbannführer* Günther Herrmann). SLÁDEK, O.: *Stanné právo a stanné soudy*, s. 355. (Pozn.: Do tohoto výčtu nejsou pochopitelně zařazeny služebny zřízené na území dnešní České republiky mezi 30. zářím 1938 a 15. březnem 1939, tj. nenáležící již k území protektorátu.)

komisaře a *SS-Hauptsturmführera* Richarda Heidana a jeho zástupce (českého Němce), kriminálního inspektora a *SS-Obersturmführera* Franze (Františka) Langerera.

Hlavními cíli bude provést nástin jejich činnosti v rámci olomouckého gestapa i jejich poválečného osudu. Cílem práce by tedy mělo být zařazení působení těchto osob do dobového kontextu v souvislosti s potíráním domácí rezistence a stručný nástin průběhu poválečného soudního procesu před Mimořádným lidovým soudem v Olomouci (a s ním také související ohlasy v dobovém regionálním tisku).

Prameny a literatura

1. Prameny

Primárním zdrojem informací pro moji bakalářskou diplomovou práci jsou dokumenty z fondu Mimořádného lidového soudu v Olomouci,⁵ konkrétně se jedná o spisy věnované oběma příslušníkům Gestapa. Tyto spisy obsahují velké množství použitelných materiálů, ať již se jedná o osobní informace výše zmíněných osob, zápisy z jejich výslechů, či například výpovědi svědků přizvaných k jednotlivým soudním přelíčením. Tento soubor doplňují mimo jiné i úmrtní listy některých účastníků dále zmíněného přerovského povstání, kteřížto byli po jeho potlačení popraveni.⁶

Další informace lze nalézt i ve fondech Archivu bezpečnostních složek,⁷ zde se jedná především o organizační strukturu olomoucké venkovní služebny Gestapa.⁸ Některé

⁵ Zemský archiv v Opavě, pobočka Olomouc, fond MLS Olomouc.

⁶ Viz kapitola III.4.

⁷ ABS Praha, zejména fondy č. 52, 305, 325, a další. Zde je též uložena kartotéka členů NSDAP.

⁸ Kromě struktury výše zmíněné služebny lze zde nalézt i personální obsazení jednotlivých oddělení (ať již se jedná o referáty, či například strážné ve věznici. ABS Praha, f. 52, sign. 52-84-5, *Jmenný seznam příslušníků gestapa*).

doplňkové informace jsou k nalezení i v berlínském Spolkovém archivu,⁹ konkrétně se jedná o osobní složku SS vedoucího olomoucké služebny Richarda Heidana,¹⁰ zde je nutno dodat, že karta Franze Langerera zde nebyla dohledána (nalezen zde byl pouze jistý Fritz Langer).¹¹ K reflexi problematiky v dobovém tisku je využitelný především deník *Osvobozený našinec*,¹² v němž lze nalézt zprávy o odsouzení a popravě R. Heidana, resp. F. Langerera. Lze zde ještě zmínit edici výpovědí bývalých vězňů olomouckého gestapa a některých jeho zaměstnanců.¹³ Tato práce je však prakticky nevyužitelná, neboť všechny výpovědi (navíc v plném znění) se nachází ve spisech MLS zmíněných výše a navíc je, vzhledem k roku vydání pochopitelně, zbytek obsahu vyplněn ideologickým balastem a bezbřehým vyzdvihováním komunistického odboje.

2. Literatura

Co se týče úrovně zpracování tohoto tématu, je problematika Gestapa na území protektorátu obecně probádána již velmi podrobně, konkrétně lze jmenovat například starší práce Oldřicha Sládka,¹⁴ níže zmíněná monografie *Zločinná role Gestapa* je i přes místy velmi silnou ideologickou poplatnost režimu (toto je především patrné ve vyzdvihování komunistického odboje, nicméně vzhledem k roku vydání knihy je tato skutečnost pochopitelná) z faktografického hlediska velice přínosná. Na druhou stranu bádání na

⁹ Bundesarchiv Berlin, SSO, sign. SSO74A. Autor pracoval s kopií karty, která byla pořízena Mgr. Janem Vajskebrem a která je uložena ve sbírkách oddělení zkoumání let 1938-1945 v Ústavu pro studium totalitních režimů v Praze.

¹⁰ Z tohoto pramene lze vyčíst například hodnostní a kariérní postup výše zmíněného R. Heidana, seznam udělených vyznamenání atd.

¹¹ Zjištění Mgr. Jana Zumra z pražského Ústavu pro studium totalitních režimů.

¹² *Osvobozený Našinec: deník čsl. strany lidové. List pracujících katolického lidu*, roč. 80, Olomouc 1947. Tento deník vycházel do r. 1941 (do zastavení produkce) pod názvem *Našinec*. Dále viz např. UNZEITIG, Josef Ivo: *O našinci*. In: Knihovní obzor. Čtvrtletník Vědecké knihovny v Olomouci, 1994/2. Dostupné z WWW: <http://www.vkol.cz/cs/dokumenty/knihovni-obzor/ko-1994-2/clanek/o-nasinci/> [cit. 27. X. 2015].

¹³ NOVICKÝ, Alfons (ed.): Garňák. *K setkání bývalých vězňů gestapa v Olomouci v Týdnu boje proti fašismu*. Olomouc 1956.

regionální úrovni (tj. v rámci jednotlivých venkovních služeben) často pokulhává (jednou z výjimek je kromě výše zmíněných řídicích úřadoven¹⁵ například venkovní služebna v Pardubicích, která vešla do podvědomí především ve spojení s likvidací obce Ležáky),¹⁶ většinou bývají zpracované pouze různé excesy nacistických represivních složek vůči civilnímu obyvatelstvu, případně domácímu odboji. V několika dílčích studiích je zpracována i venkovní služebna gestapa v Ostravě, konkrétně se jedná o práce Mečislava Boráka,¹⁷ Lenky Geidt,¹⁸ Leopolda Ohlídala,¹⁹ Radomíra Sedě, ²⁰ či Vojtěcha Žampacha.²¹

Olomoucká venkovní služebna Gestapa není nijak výrazně probádána, chybí jakákoliv monografie či studie celkově mapující její činnost, pouze bych zde zmínil práci Jiřího Fialy,²² v níž se autor zaměřuje na popravy uskutečněné v Olomouci během nacistické okupace, respektive v letech těsně navazujících na její konec, okrajově se problematiky olomoucké

¹⁴ Především SLÁDEK, Oldřich: *Zločinná role Gestapa*. Praha 1986, případně jeho výše zmíněná studie *Stanné právo a stanné soudy*.

¹⁵ K řídicí úřadovně gestapa v Brně například viz VAŠEK, František - ČERNÝ, Vladimír - BŘEČKA, Jan: *Místa ztropená krví. Kounicovy studentské koleje v Brně v letech nacistické okupace 1940-1945*. Brno 2015, dále ADAMEC, Václav: *Mýtus Koslowski: kriminální rada brněnské řídicí úřadovny Gestapa Otto Koslowski*. In: *Paměť a dějiny*, roč. 8, 2014, č. 4, s. 76-89; TÝŽ: *Referát II A brněnského Gestapa 1939-1943*. Magisterská diplomová práce. Brno 2012, případně ČERNÝ, Vladimír: *Nacistická bezpečnostní police na Moravě v letech 1944-1945. Případová studie k historii nacistického represivního aparátu na Moravě a jeho velitele Maxe Rausche v posledních měsících okupace*. In: *Brno v minulosti a dnes*. Brno, v tisku.

¹⁶ Zde se jedná především o práce V. Kyncla, například KYNCL, Vojtěch: *Ležáky: obyčejná vesnice, Silver A a pardubické Gestapo v zrcadle heydrichiády*. Pelhřimov 2008. Dále TÝŽ.: *Bez výčitek - genocida Čechů po atentátu na Reinharda Heydricha*. Praha 2012.

¹⁷ BORÁK, Mečislav: *Spravedlnost podle dekretu. Retribuční soudnictví v ČSR a Mimořádný lidový soud v Ostravě, 1945-1948*. Šenov u Ostravy 1998, TÝŽ.: *Na příkaz Gestapa. Nacistické zločiny na Těšínsku*. Ostrava 1990.

¹⁸ GEIDT, Lenka: *Magdalena Siwy (1920–1946). Službou u ostravského Gestapa na šibenici*. In: *Paměť a dějiny* roč. 9, 2015, č. 2, s. 88–97.

¹⁹ OHLÍDAL, Leopold: *Zločiny ostravského Gestapa v posledních měsících války*. In: Ostrava. Příspěvky k dějinám a současnosti Ostravy a Ostravska. Ostrava 1979, s. 251-257.

²⁰ SEĎA, Radomír: *Pět proti Gestapu*. Ostrava 2014, TÝŽ.: *Ostravské Gestapo a osudy jeho konfidentů*. In: Ostrava. Příspěvky k dějinám a současnosti Ostravy a Ostravska. Ostrava 2012, s. 82-113.

²¹ ŽAMPACH, Vojtěch: *Oběti heydrichiády na Ostravsku v roce 1941*. In: Ostrava. Příspěvky k dějinám a současnosti Ostravy a Ostravska. Ostrava 1989, s. 228-241.

²² FIALA, Jiří: *Z historie katovského řemesla v Olomouci. III. Popravy v Olomouci za nacistické okupace v letech 1939 - 1945 a během činnosti zdejšího Mimořádného lidového soudu v letech 1945 - 1948*. In: *Zprávy Vlastivědného muzea v Olomouci*, č. 298. Olomouc 2009, s. 61-86.

služebny dotýkají například práce Josefa Bartoše,²³ Pavla Kopečka,²⁴ Jiřího Padevěta,²⁵ či Jiřího Lapáčka.²⁶ Stejně tak čekají na zpracování některé podrobnější informace o poválečném vypořádání československého státu s příslušníky olomouckého Gestapa jakožto s válečnými zločinci v rámci činnosti tamějšího Mimořádného lidového soudu.²⁷

²³ BARTOŠ, Josef: *Odboj proti nacistickým okupantům na Olomoucku v letech 1939-1945*. Olomouc 1997; BARTOŠ, Josef - TRAPL, Miloš: *Za nacistické okupace (úvodní podkapitola: Prameny a literatura, Německá okupace města, Ekonomický vývoj, Postavení církvi, Školství, Problémy kultury, Odpor a odboj v prvních letech okupace)* In: SCHULZ, Jindřich a kol.: *Dějiny Olomouce*. 2. svazek. Olomouc 2009, s. 219.

²⁴ KOPEČEK, Pavel: *Přerovsko v období nacistické okupace - některé hospodářské, politické, vojenské a bezpečnostní aspekty vývoje v tomto období*. In: Sborník Státního okresního archivu Přerov. Přerov 2011, s. 134-146; KOPEČEK, Pavel: *Odbojové hnutí na Přerovsku a Hranicku v letech 1943-1945*. In: Sborník Státního okresního archivu Přerov. Přerov 2010, s. 182-230. P. Kopeček se v těchto studiích zaměřuje na přerovské povstání, na jehož potlačení a popravách jeho iniciátorů se podíleli velitel olomoucké služebny Gestapa Richard Heidan a jeho zástupce Franz Langer. Nejnověji a souhrnně TÝŽ: *Cílem byla svoboda. Odbojové hnutí na Přerovsku, Kojetínsku, Hranicku a Lipnicku v letech 1939-1945*. Praha 2015.

²⁵ PADEVĚT, Jiří: *Krvavé finále. Jaro 1945 v českých zemích*. Praha 2015.

²⁶ LAPÁČEK, Jiří: *Příspěvek k poznání přerovského povstání*. In: Sborník Státního okresního archivu Přerov, sv. 23, 2015, s. 78-121.

²⁷ Zde bych opět odkázal na studii prof. Fialy, případně na práci J. Grézla, viz GRÉZL, Jiří: *Činnost Mimořádného lidového soudu v Olomouci 1945*. Šumperk 2007. Dále ŠUDŘICHOVÁ, Lenka: *Olomoučtí Němci souzení před Mimořádným lidovým soudem v letech 1945-1948*. Bakalářská diplomová práce. Olomouc 2001. Zde je stručně zmíněna činnost Heidana i Langerera. Pro obecný pohled do problematiky vypořádání se s válečnými zločinci bych odkázal na výše zmíněnou monografii M. Boráka *Spravedlnost podle dekretu*, resp. práci B. Frommera, viz FROMMER, Benjamin: *Národní očista: retribuce v poválečném Československu*. Praha 2010.

I. Kariéry před působením v Olomouci

I.1. Heidan

Richard Heidan se narodil 13. září 1893 ve městě Hoyerswerda²⁸ jako jediné, nemanželské dítě Emmy Heidanové.²⁹ Po dokončení osmi tříd³⁰ obecné školy v Hoyerswerda se vyučil kolářem v obci Spohla³¹ a tomuto řemeslu se věnoval až do října 1913, kdy nastoupil základní vojenskou službu u *Feldartillerie-Regimentu 28*.³² V tomto roce také umírá Heidanova matka.³³ Během první světové války se v rámci výše zmíněného pluku³⁴ účastnil bojů na západní frontě a získal zde mimo jiné železný kříž 2. třídy. Byl zde také raněn, za což obdržel odznak za zranění v černé barvě.³⁵ V této době (konkrétně 4. září 1915) se také žení s Johannou Zeuschelovou.³⁶ Po demobilizaci, která následovala po skončení války, se na nějakou dobu vrátil ke kolářskému řemeslu a posléze v březnu 1919 vstoupil jako do nové německé armády (*Reichswehr*), z níž byl v říjnu 1920 propuštěn v hodnosti zatímního šikovatele (*Vicefeldwebel*).³⁷

V tuto chvíli začíná Heidanova policejní kariéra, již 1. listopadu 1920 nastupuje k uniformované policii (*Landespolizei*) v Drážďanech, v jejíchž řadách působí jako strážmistr až do dubna 1926, kdy je mu po získání povolení ke vstupu do státní služby umožněno od

²⁸ Toto město, administrativně náležející ke spolkové zemi *Freistaat Sachsen*, leží cca 54 km severovýchodně od Drážďan. Dále viz např. <http://www.hoyerswerda.de/> [cit. 10. I. 2016].

²⁹ ZA Opava, pobočka Olomouc, fond MLS Olomouc č. kart. 171, sign. LS 102-47, *Výslech Obviněného R. Heidana, KS v Olomouci, 4. 10. 1946*, fol. 10.

³⁰ V Heidanově osobní kartě SS je nicméně uvedeno pouze sedm tříd. Viz Bundesarchiv Berlin, SSO 74A, *R. Heidan*.

³¹ Tato vesnice leží cca 10 km od Hoyerswerda.

³² 28. pluk polního dělostřelectva.

³³ ZA Opava, pobočka Olomouc, fond MLS Olomouc č. kart. 171, sign. LS 102-47, *Protokol sepsaný s R. Heidanem, Ředitelství NSB v Olomouci, 12. VII. 1945*, fol. 31.

³⁴ Zde vykonával různé funkce, mimo jiné i u *Pionier-Battailonu 12* (12. ženijní prapor). Bundesarchiv Berlin, SSO 74A.

³⁵ BA Berlin, SSO 74A, *R. Heidan*.

³⁶ Tamtéž.

uniformované policie odejít. Vzhledem k vysoké nezaměstnanosti se Heidan uchází o několik různých míst ve státní správě a v červenci 1926 nastupuje ke státní policii, kde je po odsloužení povinného zkušebního roku k 1. červenci 1927, již jako hlavní strážmistr (*Hauptwachtmeister*),³⁷ přidělen ke kriminální policii (*Kriminalpolizei*). Na této pozici Heidan působí až do roku 1933, kdy se stává zaměstnancem drážďanské řídicí úřadovny gestapa (*Staatpolizeileitstelle*),³⁸ v této době již v hodnosti kriminálního tajemníka.⁴⁰ Od 1. května tohoto roku je také členem NSDAP (členské číslo 2456446), někdy v roce 1934 vstupuje do organizace NSV,⁴¹ v dubnu 1936 vstupuje také do SS (č. 272623).⁴² Jako zaměstnanec drážďanského gestapa působí do roku 1937, kdy je přeřazen, již jako vrchní kriminální tajemník, na úřadovnu gestapa (*Staatpolizeistelle*) v Koblenzi.⁴³ Odtud se přesouvá o rok později, po odstoupení československého pohraničí na základě Mnichovské dohody, do Karlových Varů, kde působí v rámci Zásahového oddílu Karlovy Vary (*Einsatzkommando Karlsbad*) nejprve (v říjnu 1938) na pozici zástupce vedoucího *Einsatzkommanda* v Teplé

³⁷ ZA Opava, pobočka Olomouc, fond MLS Olomouc č. kart. 171, sign. LS 102-47, *Protokol sepsaný s R. Heidanem, NSB v Olomouci, 12. VII. 1945*, fol. 31.

³⁸ BIMAN, Stanislav a kol.: *Kdo byl kdo v říšské župě Sudety. Biografická příručka A-Z*. CD nosič. Litoměřice 2008, heslo HEIDAN.

³⁹ ZAO-OI, fond MLS Olomouc č. kart. 171, sign. LS 102-47, *Protokol sepsaný s R. Heidanem, NSB v Olomouci, 12. VII. 1945*, fol. 31.

⁴⁰ ZAO-OI, fond MLS Olomouc č. kart. 171, sign. LS 102-47, *Výslech Obviněného R. Heidana, KS v Olomouci, 4. 10. 1946*, fol. 10.

⁴¹ Národní archiv Praha, f. Národní soud, sl. 316-81-2 (nezpracováno), fol. 167.

Nacionálněsocialistická péče o blaho lidu (*Nationalsozialistische Volkswohlfahrt*) byla organizace přidružená k NSDAP, mající na starost sociální péči. V rámci této instituce byly organizovány například školky, zotavovny pro lidi v těžké sociální situaci atd. Tato organizace byla často využívána i k propagandistickým účelům, viz například rozdávání teplé polévky českým občanům na Václavském náměstí po příjezdu německé armády 15. března 1939. <http://www.jmsieber.cz/muzeum/index.php?id=2359&lastid=1064&level=2> [cit. 26. II. 2016]. Podrobněji k organizaci NSV dále viz např. VORLÄNDER, Herwart: *Die NSV. Darstellung und Dokumentation einer nationalsozialistischen Organisation*. Boppard am Rhein 1988.

⁴² BA Berlin, SSO 74A, R. Heidan.

Zde bych dodal, že o Heidanovi jakožto členu SS měly povědomí mimo jiné i americké poválečné úřady, viz National Archives and Records Administration, *SS Members List, R. Heidan* (kopie; tento pramen laskavě poskytl Rudi Claeve).

⁴³ K úřadovně gestapa v Koblenzi dále viz např. DORFEY, Beate - Weiß, Petra: *Stadtführer Koblenz Auf den Spuren des Nationalsozialismus*. Koblenz 2012, s. 45-48.

a později přímo v Karlových Varech.⁴⁴ Zásahový oddíl se ihned dal pilně do práce, když došlo k zahájení zatýkání veškeré potenciální opozice, především levicově orientované, ke dni 13. října 1938 došlo k zatčení 971 osob a jejich počet dále stoupal.⁴⁵ Zde je také mimo jiné 9. listopadu 1938 povýšen do hodnosti *SS-Untersturmführera*.⁴⁶ Z Karlových Varů byl v roce 1940 poté, co absolvoval školu pro komisaře (tato instituce se nacházela v Berlíně) opět převelen, tentokrát k řídicí úřadovně gestapa v Brně.⁴⁷

Do Brna vstupuje Heidan tedy již jako kriminální komisař. Nejprve bez konkrétního zařazení prochází všemi referáty, načež je posléze pověřen vedením referátu II BM (pravicové hnutí odporu),⁴⁸ kde řídil konečné práce na odhalení organizace Obrana národa na Moravě (v rámci této akce bylo zatčeno cca 4000-5000 osob), ačkoliv, jak udává, se osobně neúčastnil zatýkání ani výslechů (tuto činnost měli mít na starost jeho podřízení).⁴⁹ V rámci této akce působí od února 1941 v Ostravě, kam byl vyslán, aby uspořádal řešení této záležitosti, kterou v Ostravě původně vedl kriminální komisař Wust (dle Heidanových slov nebyla tato akce prováděna úplně důsledně, neuvádí však detaily). Během Heidanova působení zde dochází k zatčení cca 400 osob z okresů Frenštát pod Radhoštěm a Valašské Meziříčí.⁵⁰ Od ledna 1942 působí po prodělané nemoci opět v Brně, tentokrát má na starosti referát II A (levicová opozice, komunismus,⁵¹ vedení referátu II BM převzal po Heidanovi již v říjnu 1941

⁴⁴ BIMAN, S. a kol.: *Kdo byl kdo v říšské župě Sudety*, heslo HEIDAN.

⁴⁵ KAŇÁK, Petr - KRČMÁŘ, Dalibor - VAJSKEBR, Jan: *S jasným cílem a plnou silou. Nasazení německých policejních složek při rozbití Československa 1938-1939*. Terezín 2014, s. 70-71.

⁴⁶ BA Berlin, SSO 74A, R. Heidan.

⁴⁷ ZAO-OI, fond MLS Olomouc č. kart. 171, sign. LS 102-47, *Protokol sepsaný s R. Heidanem, NSB v Olomouci, 12. VII. 1945*, fol. 31.

⁴⁸ ADAMEC, Václav: *Referát II A brněnského Gestapa 1939-1943*. Magisterská diplomová práce. Brno 2012, s. 21.

⁴⁹ ZAO-OI, fond MLS Olomouc č. kart. 171, sign. LS 102-47, *Výslech Obviněného R. Heidana, KS v Olomouci, 4. 10. 1946*, fol. 10.

⁵⁰ Tamtéž, fol. 28.

⁵¹ ADAMEC, V.: *Referát II A brněnského Gestapa 1939-1943*, s. 21.

kriminální komisař Kurt Leischke).⁵² Během tohoto období došlo k odhalení komunistické organizace, v rámci čehož Heidan nařizuje zatčení cca 150 osob.⁵³ V této době (konkrétně 20. dubna 1942) je také povýšen do hodnosti *SS-Obersturmführera*.⁵⁴ Co se týče dalšího působení v Brně, je potvrzena minimálně jedna jeho účast na pozici přisedícího u Stanného soudu v Brně, a to dne 4. června 1942. Heidan nicméně po válce vypovídá, že jeho účast byla pouze formální: „*Porada u tohoto soudu se nekonala žádná a vlastně celé řízení bylo pouhou formalitou, protože se přečetla pouze jména, krátce vyzvedl skutkový děj a bez dalšího jednání byly prohlašovány rozsudky, které byly již předem připraveny.*“⁵⁵

I. 2. Langer

Franz (František)⁵⁶ Langer se narodil 16. ledna 1898 v Mikulově (Nikolsburg)⁵⁷ jako nejstarší ze tří synů domkáře Antona Langerera a jeho ženy Terezie, rozené Fedové. Poté, co vystudoval pět let německé obecné školy v Mikulově, pokračoval třemi lety studia na měšťanské škole a následně nastoupil do učení k obchodníkovi se smíšeným zbožím Filipu Kohnovi, taktéž v Mikulově. Po vyučení o tři roky později zde zůstal jako zaměstnanec. Jeho zaměstnání 1. května 1916 přerušil nástup do vojenské služby, konkrétně k Střeleckému pluku č. 37 v Bosně.⁵⁸ Po ukončení základního výcviku byl tehdy osmnáctiletý Franz povolán na

⁵² ŠEVEČKOVÁ, Jana: *Činnost referátu IIBM brněnské řídicí úřadovny gestapa v letech 1939–1945*. Magisterská diplomová práce. Brno 2010, s. 7.

⁵³ ZAO-OI, fond MLS Olomouc č. kart. 171, sign. LS 102-47, *Výslech Obviněného R. Heidana, KS v Olomouci, 4. 10. 1946*, fol. 10.

⁵⁴ BA Berlin, SSO 74A, R. Heidan.

⁵⁵ ŠEVEČKOVÁ, J.: *Činnost referátu IIBM brněnské řídicí úřadovny gestapa v letech 1939–1945*, s. 25.

⁵⁶ Německá jména jsou ve spisech MLS téměř vždy počestěna (pozn. autora).

⁵⁷ V Langerově spise nesprávně uvedeno jako Niklasberg, viz ZAO-OI, fond MLS Olomouc č. kart. 170, sign. LS 85-47, *Protokol sepsaný s F. Langerem, NSB v Olomouci, 18. X. 1945*, fol. 2.

⁵⁸ Do roku 1917 se jednalo o *Landwehrintanterieregiment Nr. 37* (Zeměbranecký pěší pluk č. 37). Viz např. <http://forum.valka.cz/topic/view/48421/Zemebranceky-pesi-pluk-c-37> [cit. 2. II. 2016].

italskou frontu, kde bojoval až do 4. listopadu 1918, kdy byl zajat. Již o rok dříve padl na téže frontě jeho bratr Anton (narozen r. 1899).⁵⁹

Ze zajetí je Langer propuštěn až 20. října 1918, kdy se vrací domů. Vzhledem k poválečné situaci má problém najít zaměstnání a živí se pouze příležitostnými pracemi. Tento stav trvá až do května 1921, kdy získal místo obchodního příručího a na této pozici pracoval do podzimu téhož roku, kdy je opět nezaměstnaný. V této době absolvuje šestiměsíční bankovní a účetnický kurz a v listopadu 1922 nastupuje Langer k uniformované bezpečnostní strážce ve Vídni I. okrese.⁶⁰ Zde působí až do 1. června 1927, kdy je po úspěšném absolvování kurzu převelen ke kriminální policii, v jejíchž řadách slouží až do anšlusu Rakouska (tj. do března 1938).⁶¹

Následně je, dle svých slov, proti své vůli přeražen (dodává, že se tak stalo pouze kvůli tomu, že gestapo potřebovalo více zaměstnanců)⁶² v hodnosti okresního inspektora k vídeňskému gestapu (zmínka o nedobrovolnosti je poněkud zavádějící už vzhledem k tomu, že příslušník gestapa měl větší možnosti, co se týče kariérního postupu a v porovnání s „obyčejným“ kriminálním policistou měl i lepší platové ohodnocení), konkrétně je pověřen vedením referátu II G (neoprávněné držení zbraní a třaskavin, přečiny podle zákona o tzv. záludných útocích na stát).⁶³ V této době (konkrétně 2. května 1938) Langer vstupuje do NSDAP (č. 6123142)⁶⁴ a nedlouho poté (v srpnu, nebo září 1938)⁶⁵ také do SS, kde získává hodnost *SS-Oberscharführera*. V jedné ze svých výpovědí však Langer dodává: „*Jako člen*

⁵⁹ ZAO-OI, fond MLS Olomouc č. kart. 170, sign. LS 85-47, *Protokol sepsaný s F. Langerem, NSB v Olomouci, 18. X. 1945*, fol. 2.

⁶⁰ ZAO-OI, fond MLS Olomouc č. kart. 170, sign. LS 85-47, *Protokol sepsaný s F. Langerem, NSB v Olomouci, 18. X. 1945*, fol. 2.

⁶¹ Tamtéž.

⁶² ZAO-OI, fond MLS Olomouc č. kart. 170, sign. LS 85-47, *Hlavní přelíčení s F. Langerem, MLS v Olomouci, 20. III. 1947*, fol. 70.

⁶³ SLÁDEK, O.: *Zločinná role gestapa*, s. 77

⁶⁴ ABS Praha, Kartotéka NSDAP, *Karta F. Langer*.

formace SS jsem byl veden již ve Vídni, a to od r. 1937 na podzim, ačkoliv fakticky jsem se stal členem formace SS až teprve v roce 1938 na podzim. Na vysvětlenou bych chtěl uvést, že jsem měl známého policistu, který byl ilegálně členem formace SS ještě před obsazením Rakouska a ten mně potvrzoval členství SS a vystavoval legitimaci, aby mně toto nebránilo při změnách poměrech ve služebním postupu.“ Dále vzpomíná, že do služby nejprve nosil černou uniformu *Allgemeine SS* (Všeobecné SS), kterou od r. 1940 vystřídala novější šedá uniforma (identická se stejnokrojem, který používala například i SD).⁶⁶ Stejně jako jeho budoucí nadřízený byl i Langer členem NSV, nicméně zde není ani přibližně známo, kdy do této organizace vstoupil.⁶⁷

V uvedené pozici u vídeňského gestapa působil do 14. března 1939, kdy byl spolu s dalšími příslušníky gestapa převelen do slovenské Myjavy a Malacek, odkud byl po čtyřech týdnech stažen zpět a následně byl poslán (v hodnosti kriminálního tajemníka)⁶⁸ do Uherského Hradiště. Zde dle svých slov nezastával žádné vedoucí postavení a mimo jiné se účastnil rozpuštění místní DTJ (Dělnická tělovýchovná jednota) a následného zabavování jejího majetku (tyto věci byly následně odeslány do Brna).⁶⁹ V Uherském Hradišti Langer působí až do konce listopadu 1939.⁷⁰

⁶⁵ ZAO-OI, fond MLS Olomouc č. kart. 170, sign. LS 85-47, *Výslech obviněného F. Langerera, KS v Olomouci, 16. I. 1947*, fol. 50.

⁶⁶ ZAO-OI, fond MLS Olomouc č. kart. 170, sign. LS 85-47, *Protokol sepsaný s F. Langerem, NSB v Olomouci, 18. X. 1945*, fol. 5.

K problematice uniforem a insignií SS viz např. MOLLO, Andrew: *Uniforms of the SS. Vol. 1: Allgemeine SS 1923-1945*. London 1991, případně LUMSDEN, Robin: *The Allgemeine-SS*. Oxford 1993.

⁶⁷ Osobní sbírka Rudiho Claeye, *CROWCASS detention list 14* (kopie).

⁶⁸ ZAO-OI, fond MLS Olomouc č. kart. 170, sign. LS 85-47, *Výslech obviněného F. Langerera, KS v Olomouci, 16. I. 1947*, fol. 50.

⁶⁹ ZAO-OI, fond MLS Olomouc č. kart. 170, sign. LS 85-47, *Protokol sepsaný s F. Langerem, NSB v Olomouci, 18. X. 1945*, fol. 2.

⁷⁰ ZAO-OI, fond MLS Olomouc č. kart. 170, sign. LS 85-47, *Výslech obviněného F. Langerera, KS v Olomouci, 16. I. 1947*, fol. 50.

II. Příklad do Olomouce a činnost do r. 1944

Pro začátek je nutno nastínit vnitřní strukturu jednotlivých úřadoven gestapa. Tomuto uspořádání teoreticky odpovídalo i členění venkovních služeben, nicméně vzhledem k nižším počtům zaměstnanců, kteří sloužili v rámci těchto pracovišť, docházelo často k redukci jednotlivých oddělení (některá oddělení nebyla vedena vůbec, dále například kartotéka zatčených byla vedena pouze centrálně v rámci řídicí úřadovny v Brně).⁷¹ Služební zařazení zaměstnanců také nebylo pevné, například větších zatýkacích akcí se většinou účastnili všichni dostupní zaměstnanci (k těmto akcím byli často využíváni i řidiči, příkladem budiž řidič Johann Kukulka⁷²). Ideální vnitřní struktura úřadovny gestapa až do reorganizace v roce 1943 (viz dále) vypadala následovně:⁷³

I. oddělení – osobní záležitosti úředníků a zaměstnanců, vnitřní správa

II. oddělení – politické záležitosti (exekutiva)

Referáty:

II A – komunismus, marxismus, levicová hnutí odporu, navrátilci z SSSR a Španělska

II B – církve, sekty, židé, zednáři

II BM – pravicové hnutí odporu

II C – německá pravicová opozice

II D – ochranná vazba, předávání do koncentračních táborů

II E – hospodářské záležitosti a přestupky, porušování pracovní morálky

II F – spisovna a kartotéky

⁷¹ ABS Praha, f. 52, sign. 52-84-5, *Jmenný seznam příslušníků gestapa*, s. 23.

⁷² Kriminální zaměstnanec Johann Kukulka (1908-1946) působil u olomouckého gestapa jako řidič, nicméně se přímo podílel na významnějších zatýkacích akcích, například akce ve Velké Bystřici, za tyto činy byl po válce odsouzen MLS v Olomouci a 13. listopadu 1946 zde také popraven. Viz LIŠKA, Otakar a kol.: *Tresty smrti vykonané v Československu v letech 1918-1989*. Praha 2006, s. 96, dále FIALA, J.: *Z historie katovského řemesla v Olomouci*, s. 74.

II G – neoprávněné držení zbraní a třaskavin, přečiny podle zákona o tzv. záludných útocích na stát

II H – porušení zákona Němci

II J – osobní ochrana státních a veřejných činitelů

II K – daktyloskopie a fotografování

II P – záležitosti tisku

II S – mravní záležitosti, homosexuálové (později zrušeno)

III. oddělení – obranné zpravodajství

Referáty:

III A – obranné zpravodajství (kontrarozvědka), české jednotky v zahraničí, vyhodnocování spisů zabavených českým orgánům (MNO, MV aj.)

III B – zabezpečení průmyslu, závodní stráže, prověřování osob pro tajnou výrobu (obrana proti sabotážím od r. 1942)

III C – dohled nad cizinci, dezertéři, cizí legionáři

III G – pohraniční policie

III Gst (Geschäftsstelle) – protokol vedení spisů a kartotéka třetího oddělení

Jak již bylo naznačeno, *SS-Obersturmführer* Langer přichází do Olomouce na konci listopadu 1939 (konkrétně se mělo jednat o 23. listopad) a stěhuje se do bytu v ulici Martina Luthera, č. 2/9.⁷⁴ Po svém převelení do Olomouce nějakou dobu působí na referátu II A, v němž řeší některé případy potírání marxismu a jeho stoupenců, a po šesti týdnech je

⁷³ ADAMEC, V.: *Referát II A brněnského Gestapa 1939-1943*, s. 21-22.

⁷⁴ ABS Praha, Kartotéka NSDAP, *Karta F. Langer*. V současnosti se jedná o Bezručovu ulici č. 2, viz ABS Praha, f. 305, sign. 305-256-3, *Výpis z protokolu sepsaného s F. Langerem, OÚ STB Olomouc, 18. X. 1945*, fol. 168.

jmenován zástupcem vedoucího (v této době byl vedoucím olomoucké služebny kriminální komisař Rudolf Jänisch),⁷⁵ před Langerem tento post zastával kriminální inspektor Franz Morawetz.⁷⁶ Kromě této pozice měl Langer mezi lety 1940-1942 na starosti také vedení referátu II BM (ačkoliv vypovídá, že žádné případy osobně neřešil, ale pouze je přiděloval jednotlivým referentům),⁷⁷ Je nanejvýš pravděpodobné, že vedení referátu zastával z důvodu nízkého počtu zaměstnanců. Ve venkovních služebnách gestapa se běžně stávalo, že jeden zaměstnanec měl na starosti případy podléhající pod různé referáty, Olomouc v tomto nebyla výjimkou.⁷⁸ Jako zástupce v nepřítomnosti vedoucího služebny také podepisoval konečné návrhy jednotlivých referentů. Konečný návrh znamenal buď předání vyšetřovaného soudu, odeslání do koncentračního tábora, uvalení šestitýdenní vazby na gestapu či propuštění vyšetřovaného, konečné slovo v určení výsledného návrhu měla řídicí úřadovna v Brně.⁷⁹ Podepisoval návrhy předání vyšetřovaných do koncentračního tábora a v neposlední řadě se staral o odměňování konfidentů, konkrétně šlo o podepisování žádanek jednotlivých zaměstnanců na konkrétní finanční obnosy pro honorování konfidentů.⁸⁰

⁷⁵ Psán také jako *Jenisch* nebo *Jaenisch*, na pozici velitele olomouckého gestapa působil od 15. června 1939 (nahradil zde vládního radu a *SS-Sturmabführera* Erwina Schulze) do 1. prosince 1940. ZAO-OI, fond MLS Olomouc č. kart. 170, sign. LS 85-47, *Výslech obviněného F. Langerera, KS v Olomouci, 16. I. 1947*, fol. 50.

Výše zmíněný Erwin Schulz (1900-1981), který nakonec dosáhl hodnosti *SS-Brigadeführera*, poté působil později mimo jiné v rámci *Einsatzgruppe C*, jako velitel *Einsatzkomanda 5*. K problematice *Einsatzgruppen* viz např.: MALLMANN, Klaus: *Hony na lidi a masové vraždění*. In: PAUL, Gerhard - MALLMANN, Klaus - Michael: *Gestapo za druhé světové války*. Praha 2010, s. 317-345, nebo SNYDER, Timothy: *Krvavé země: Evropa mezi Hitlerem a Stalinem*. Praha 2013. Jeho biogram viz BIMAN, S. a kol.: *Kdo byl kdo v říšské župě Sudety*, heslo SCHULZ.

⁷⁶ Langerova výpověď se v tomto neshoduje s informacemi z poválečného jmenného seznamu příslušníků gestapa. Dle zmíněného dokumentu začal v Olomouci na pozici zástupce velitele působit již od 1. října 1939, viz ABS Praha, f. 52, sign. 52-84-5, *Jmenný seznam příslušníků gestapa*, s. 16.

⁷⁷ ZAO-OI, fond MLS Olomouc č. kart. 170, sign. LS 85-47, *Výslech obviněného F. Langerera, KS v Olomouci, 16. I. 1947*, fol. 50.

⁷⁸ ABS Praha, f. 52, sign. 52-84-5, *Jmenný seznam příslušníků gestapa*, s. 15.

⁷⁹ Tamtéž.

⁸⁰ ZAO-OI, fond MLS Olomouc č. kart. 170, sign. LS 85-47, *Protokol sepsaný s F. Langerem, NSB v Olomouci, 18. X. 1945*, fol. 2.

Nutno dodat, že problematika konfidentů a dalších spolupracovníků gestapa působících v Olomouci by si zasloužila vlastní studii (pozn. autora).

Personální obsazení vedení olomouckého gestapa se opět mění 1. prosince 1940, kdy komisaře Jänische nahrazuje kriminální komisař a *SS-Hauptsturmführer* Heinrich Gottschling.⁸¹ Pod jeho vedením olomoucká služebna funguje až do 1. října 1942, kdy byl odvolán z funkce vedoucího služebny a následně převelen do Brna, kde byl pověřen vedením referátu II A. Tato personální změna byla provedena, neboť Gottschling nařídil zabavení všech loveckých zbraní v Olomouci bez toho, aby si předtím vyžádal k této akci povolení od velení v Brně. Vedoucí brněnské řídicí úřadovny vládní rada a *SS-Obersturmbannführer* Wilhelm Nölle⁸² za toto chování Gottschlingovi udělil důtku a zabavené zbraně se po prošetření vrátily původním majitelům. Nutno však dodat, že některé zbraně byly odvezeny do Brna (pravděpodobně z důvodu vyšetřování jejich původních majitelů). Tyto zbraně byly posléze nabídnuty zaměstnancům gestapa k odkoupení, sám Langer si údajně koupil lovecký troják s optickým zaměřovačem.⁸³

V této době (konkrétně 25. září 1942) byl za ilegální komunistickou činnost zatčen také jistý Václav Kreml, o jehož propuštění se později Langer zasloužil. Kreml byl vyslýchán příslušníkem gestapa Kotterem⁸⁴ a po několika zostřených výsleších měl velice špatný zdravotní stav (včetně několika vyražených zubů). Za jeho propuštění intervenovala na různých místech Kremplova sestra Aloisie Prášilová, která navíc za přispění vězeňského dozorce Alfonse Königa posílala bratrovi do vězení balíčky s potravinami a prádlem. Díky lékaři gestapa dr. Otto Barwigovi byl Kreml nakonec (za jistý finanční obnos) převezen na

⁸¹ Podrobněji k němu viz HOFMANOVÁ, Vendula: *SS-Hauptsturmführer a kriminální rada Heinrich Gottschling (1909-1947). Vedoucí Gestapa v Olomouci (1940-1942), Kladně (1943-1944) a Táboře (1944-1945)*. Rukopis připravované bakalářské diplomové práce. Olomouc.

⁸² Wilhelm Nölle (1904- ?) do května 1941 působil ve funkci šéfa úřadovny gestapa v Trevíru a poté byl přeložen do Brna. V období stanných práv zde předsedal stannému soudu. Dále viz ČERNÝ, Vladimír: *Protipartyzánské operace na Moravě v letech 1944-1945*. Disertační práce. Brno 2006, s. 31.

⁸³ ZAO-OI, fond MLS Olomouc č. kart. 170, sign. LS 85-47, *Protokol sepsaný s F. Langerem, NSB v Olomouci, 18. X. 1945, fol. 3.*

⁸⁴ Kriminální zaměstnanec Wolfgang Kotter (v některých materiálech se objevuje také jako Koter; 1911- ?) působil jako zástupce vedoucího v referátu II BM (tento referát vedl kriminální tajemník Josef Hummel). Viz ABS Praha, f. 52, sign. 52-84-5, *Jmenný seznam příslušníků gestapa*, s. 19.

Vánoce roku 1943 do Kroměříže: „*Byl to také dr. Barwig, který doporučil, aby můj bratr byl dodán do ústavu choromyslných na pozorování, takže se můj bratr dostal z dosahu Kotrova.*“ Odtud je Václav Kreml nakonec 2. února 1945 na Langerův popud z vazby gestapa propuštěn.⁸⁵

Dnem 1. října 1942 tedy převzal velení olomoucké služebny kriminální komisař a *SS-Obersturmführer* Heidan a hned se energicky ujal iniciativy, neboť se v této době začalo mimo jiné rozmáhat komunistické odbojové hnutí. Někdejší vrchní policejní rada v Olomouci Dr. Alfred Pohl-Panenka dodává: „*Poslední správce gestapa Heidan měl nejtěžší úkol, totiž potírati odbojové hnutí, které se rozmnožovalo, a stoupence komunistické strany.*“⁸⁶ V této době se měl Heidan také stále ještě účastnit stanných soudů jako přisedící, údajně měl být přítomen i popravám odsouzených, jak dále vzpomíná Pohl-Panenka: „*Z vlastní zkušenosti mohu potvrditi, že jak Gottschling a Heidan, tak přednostové Kohl a Liedtke jezdili pravidelně do Brna, kde zastávali funkce členů stanného soudu a vynášeli rozsudky smrti a byli při popravách přítomni. To vím ze své úřední činnosti, poněvadž jsem často jako policejní ředitel dával auta k dispozici na tuto cestu a v žádankách stálo jméno a účel cesty.*“⁸⁷ Heidan také využil jednu ze zatýkacích akcí pro vybavení svého nového bytu, neboť si přivlastnil zabavený majetek (konkrétně se jednalo o zabavení majetku dcery Františka Škopa, která byla zatčena 27. října 1941, odsouzena stanným soudem a následně poslána do koncentračního tábora).⁸⁸ Mimo jiné došlo k odcizení vybavení ložnice, linolea, několika souprav z karlovarského porcelánu a dalšího nádobí. Některé části nábytku podle Škopa později

⁸⁵ ZAO-OI, fond MLS Olomouc č. kart. 170, sign. LS 85-47, *Výslech svědkyně Aloisie Prášilové, KS v Olomouci, 6. XI. 1946, fol. 24*

⁸⁶ ZAO-OI, fond MLS Olomouc č. kart. 171, sign. LS 102-47, *Výpis ze svědeckého protokolu A. Pohla-Panenky, KS v Olomouci, 28. VIII. 1946, fol. 4.*

⁸⁷ Tamtéž.

⁸⁸ ZAO-OI, f. MLS Olomouc, č. kart. 171, sign. LS 102-47, *Hlavní přeličení s R. Heidanem, MLS v Olomouci, 17. IV. 1947, fol. 134.*

skončily u dr. Petznyho v Přerově.⁸⁹ Jak Škop dodává, způsobená škoda přesahovala hodnotou 800 000 korun⁹⁰ (nicméně později stanovuje hodnotu škod na 680 000 korun,⁹¹ během pozdějšího vyšetřování byla hodnota škod znovu snížena, tentokrát na 600 000 korun).⁹² V této souvislosti je nutno dodat, že toto nebyl jediný případ, kdy Heidan využil svého postavení k osobnímu užítku. Další doložený případ vlastního obohacování se stal na jaře 1944 (konkrétně 7. března),⁹³ kdy byl gestapem zatčen kavárník Břetislav Drápal a byly mu zabaveny tři různé látky na šaty (dohromady se jednalo o cca 10 metrů látek),⁹⁴ které se Heidanovi zalíbily. Po nátlaku některého z příslušníků gestapa Drápal souhlasil s prodejem zmíněných látek výrazně pod cenou, konkrétně za 350 korun.⁹⁵ Drápal byl zatčen ve spojitosti se zapojením do ilegální organizace Národní výbor (resp. Přípravný národně revoluční výbor - PRNV, ve spisech MLS a v některé poválečné literatuře je označován také jako tzv. *Cingrošova aféra*).⁹⁶ Tato organizace, vznikající v Praze již od roku 1942 (avšak rozmach její činnosti spadá až do roku následujícího), spojovala především příslušníky protektorátního četnictva a policie, státní úředníky, inteligenci, české živnostníky a střední vrstvu obecně. Organizace olomouckého Národního výboru se ujal úředník pojišťovny Adolf Cingroš. Základní síť této organizace byla budována mezi českými úředníky na policejním ředitelství, četnictvem a městskou policií a v soudních a správních orgánech. Co se týče zaměření

⁸⁹ Dr. Hans Petzny (1893- ?) působil v Přerově jako vládní komisař, byl mj. členem SdP, NSDAP a SA, viz BIMAN, S. a kol.: *Kdo byl kdo v říšské župě Sudety*, heslo PETZNY.

⁹⁰ ZAO-OI, f. MLS Olomouc, č. kart. 171, sign. LS 102-47, *Protokol sepsaný s L. Škopem, NSB v Olomouci*, 24. VIII. 1945, fol. 25.

⁹¹ ZAO-OI, f. MLS Olomouc, č. kart. 171, sign. LS 102-47, *Výpis z protokolu s L. Škopem, KS v Olomouci*, 18. XII. 1946, fol. 57.

⁹² ZAO-OI, f. MLS Olomouc, č. kart. 171, sign. LS 102-47, *Rozsudek R. Heidana, MLS v Olomouci*, 17. IV. 1947, fol. 142.

⁹³ ZAO-OI, f. MLS Olomouc, č. kart. 171, sign. LS 102-47, *Hlavní přelíčení s R. Heidanem, MLS v Olomouci*, 17. IV. 1947, fol. 134-135.

⁹⁴ ZAO-OI, f. MLS Olomouc, č. kart. 171, sign. LS 102-47, *Rozsudek R. Heidana, MLS v Olomouci*, 17. IV. 1947, fol. 142.

⁹⁵ Tamtéž, dále viz ZAO-OI, f. MLS Olomouc, č. kart. 171, sign. LS 102-47, *Hlavní přelíčení s R. Heidanem, MLS v Olomouci*, 17. IV. 1947, fol. 134-135.

⁹⁶ BARTOŠ, Josef: *Odboj proti nacistickým okupantům na Olomoucku v letech 1939-1945*. Olomouc 1997, s. 80-81.

činnosti Národního výboru, v Olomouci šlo především o přípravu na převzetí moci ke konci války a následné obsazení jednotlivých úřadů.⁹⁷ Tzv. Národní výbor prováděl svoji činnost až do června roku 1944, kdy došlo k zatčení posledních členů, nicméně gestapo o této organizaci vědělo již přibližně od poloviny roku 1943 (podle různých údajů od června, či října). Jedním z nejdůležitějších přelomů v prozrazení Národního výboru, jak po válce vypovídá i Heidan, bylo prozrazení Národního výboru zatčeným majorem četnictva Jindřichem Bomberou: „*Pokud vím, byla celá akce prozrazena majorem Bomberou, který byl dodatečně vyšetřován v záležitostech úschovy zbraní ještě z roku 1939. Při výslechu s majorem Bomberou, který vedl zaměstnanec Kotr, došlo k dalšímu prozrazení osob v hnutí Národního výboru zúčastněných.*“⁹⁸ Dohromady došlo v rámci akce proti této organizaci k zatčení 186 osob, z toho přibližně 60 osob pocházelo přímo z Olomouce, následovalo i několik trestů smrti.⁹⁹ V některých případech se Heidan osobně účastnil výslechů a dle zaměstnance Raunera měl nařídít bití vězňů vyslýchaných v této záležitosti: „*Ve věci Národních výborů nařídil Heidan všeobecně bití všech vězňů, kteří se nepřiznají. Heidan sám byl osobně při bití a týrání přítomen a viděl, jak Kotr dával vězňům tak zvanou houpačku.*“¹⁰⁰ O Heidanově osobním obohacování se zmiňuje v jednom výslechu (konkrétně se jednalo o výslech z 21. ledna 1947) i Franz Langer: „*O Heidanovi se také hovořilo, že se obohatil nákupem věcí zabavených u vyšetřovanců, ale přesné údaje v tomto směru učiniti nemohu.*“¹⁰¹

Od října 1942 řešilo olomoucké gestapo mimo jiné případy československých emigrantů, u kterých bylo podezření, že v zahraničí provádí protiněmeckou činnost, a proto

⁹⁷ BARTOŠ, J.: *Odboj proti nacistickým okupantům*, s. 82.

⁹⁸ ZAO-OL, fond MLS Olomouc č. kart. 171, sign. LS 102-47, *Protokol sepsaný s R. Heidanem, NSB v Olomouci, 12. VII. 1945*, fol. 36.

⁹⁹ Mezi popravenými figuroval i sám Cingroš. K problematice tzv. *Cingrošovy aféry* podrobněji viz BARTOŠ, J.: *Odboj proti nacistickým okupantům*, s. 80-83.

¹⁰⁰ ZAO-OL, fond MLS Olomouc č. kart. 171, sign. LS 102-47, *Výslech svědka K. Raunera, KS v Olomouci, 15. I. 1947*, fol. 75.

¹⁰¹ ZAO-OL, fond MLS Olomouc č. kart. 171, sign. LS 102-47, *Výslech svědka J. Wilkeho, svědecká výpověď F. Langer, KS v Olomouci, 21. I. 1947*, fol. 74.

příslušníci gestapa zahájili vyšetřování rodinných příslušníků emigrantů. V souvislosti s tímto vyšetřováním se také Heidan také poprvé setkal s jistou dr. Martou Šolcovou. Když byl gestapem zatčen a vyšetřován její manžel, akademický sochař Jaroslav Šolc, jehož bratr měl údajně uprchnout do zahraničí,¹⁰² navštívila Šolcová Heidana a žádala manželovo propuštění. Po prošetření případu byl Šolc nakonec propuštěn („*Když jsem zjistil, že pobyt uprchlého [Šolce] nelze zjistit, ale že je tu možnost, že tento do ciziny se nedostal, vyšel jsem žadatelce o své újmě natolik vstřícně, že jsem jejího manžela z vazby propustil.*“).¹⁰³ Po několika týdnech se Heidan s manželi Šolcovými spřátelil a začal je pravidelně navštěvovat (často v doprovodu některého ze zaměstnanců gestapa, většinou se jednalo o zaměstnance Schlesingera¹⁰⁴).

V září 1943 Heidan onemocněl a následně v říjnu odjíždí na léčebný pobyt do Pastvin (v této době dočasně převzal vedení olomoucké služebny Langer, který měl v této době již hodnost kriminálního inspektora¹⁰⁵),¹⁰⁶ kde je ubytován v pokoji pro zaměstnance firmy Wagner (ubytování i odjezd dojednával s ředitelem firmy ing. Schmidtem).¹⁰⁷ Nutno dodat, že ještě před odjezdem u něj opět intervenovala Šolcová, tentokrát kvůli zatčení svého otce Josefa Dopity (tento byl gestapem zatčen kvůli poslechu zahraničního rozhlasu), nicméně

¹⁰² Pravděpodobně se jednalo o Josefa Šolce, který vstoupil dne 17. XII. 1939 do čs. armády ve Francii. Viz <http://www.vuapraha.cz/soldier/8536629> [cit. 23. III. 2016].

¹⁰³ ZAO-OI, fond MLS Olomouc č. kart. 171, sign. LS 102-47, *Protokol sepsaný s R. Heidanem, NSB v Olomouci, 12. VII. 1945*, fol. 35.

¹⁰⁴ Kriminální zaměstnanec Johann Schlesinger (1901-1945) působil u olomouckého gestapa od roku 1939, později byl zařazen v protiparašutistickém a protipartyzánském referátu. Dne 22. února 1945 byl zastřelen odbojárem Václavem Mikoláškem (1921-1945). ABS Praha, f. 52, sign. 52-84-5, *Jmenný seznam příslušníků gestapa*, s. 29; Tamtéž, sbírka tzv. karet „spolupracovníků“, karta Jana Schlesingera; JIRÁK, Petr: *Pronásledování skupiny partyzánů na Přerovsku začátkem května 1944*. In: Sborník Státního okresního archivu Přerov, sv. 23, 2015, s. 42-70.

¹⁰⁵ Do této hodnosti byl Langer povýšen 6. února 1943, viz Osobní sbírka Rudiho Claeje, *Befehlsblatt des Chefs der Sicherheitspolizei und des SD, 6. II. 1943*, s. 34 (kopie).

¹⁰⁶ ZAO-OI, fond MLS Olomouc č. kart. 170, sign. LS 85-47, *Výslech svědka J. Wilkeho, svědecká výpověď R. Heidana, KS v Olomouci, 15. I. 1946*, fol. 47.

¹⁰⁷ ZAO-OI, fond MLS Olomouc č. kart. 171, sign. LS 102-47, *Protokol sepsaný s R. Heidanem, NSB v Olomouci, 12. VII. 1945*, fol. 35.

Ing. Schmidt působil ve firmě Wagner zároveň jako spolupracovník gestapa, kdy podával hlášení o případné špionáži, či sabotážích. Viz ABS Praha, f. 302, sign. 302-1-121, *Protokol s R. Heidanem, NBS v Olomouci, 20. IX. 1945*, fol. 15.

v tomto případě jí Heidan nevyhověl: „*Odepřel jsem v tomto případě svoji pomoc, a to zaprvé proto, že jsem se na služební záležitosti díval naprosto nestranně, takže v tomto případě býval bych za všech okolností nechal případ normálně proběhnouti a pak také proto, že jsem sám byl pod stálým dozorem svých podřízených, kteří o mém přátelském poměru k Šolcové věděli. Odmítl jsem proto jakoukoliv intervenci, případně jakoukoliv pomoc, a to jsem také Šolcové při oné rozmluvě sdělil.*“¹⁰⁸ Heidan tedy odjel do Pastvin, nicméně ho zde Šolcová navštívila znovu, v této době přerostl jejich vztah meze přátelství, když mezi nimi poprvé došlo k pohlavnímu styku. Ze strany Šolcové se s velkou pravděpodobností jednalo o pragmatický krok, jímž by si mohla Heidana více naklonit, i přesto, že jak Heidan později vzpomíná, ho při této příležitosti o nic konkrétního nežádala: „*V té době přišlo mezi námi k intimnímu styku, aniž by však Šolcová nějakou úsluhu ode mne žádala. Stěžovala si sice na poměry doma s poukazem na uvěznění svého otce, ale přímo mne o žádnou úsluhu v tomto směru nežádala.*“¹⁰⁹ Jejich intimní vztah pokračoval minimálně do března následujícího roku. Heidan se navíc nadále stýkal i se Šolcem, s nímž se spřátelil, stejně tak i kriminální zaměstnanec Schlesinger. Během jedné z těchto návštěv v Šolcově ateliéru Heidan se Schlesingerem v podnapilém stavu (tento stav nebyl u Heidana nijak neobvyklý, dle vězeňského dozorce Viléma Hyži měl k alkoholu velice blízko, jak Hyža dodává: „*Heidan silně pil alkoholické nápoje, byl pánovitý a hrubý na podřízené. Heidana zásobovali Bartl a Schlesinger, kteří mu ze služebních cest vozili zásoby poživatin a proto byli u Heidana ve veliké oblibě.*“¹¹⁰ Heidanův pozitivní vztah k alkoholickým nápojům dodává i Langer

¹⁰⁸ ZAO-OI, fond MLS Olomouc č. kart. 171, sign. LS 102-47, *Protokol sepsaný s R. Heidanem, NSB v Olomouci, 12. VII. 1945*, fol. 35.

¹⁰⁹ Tamtéž.

¹¹⁰ ZAO-OI, fond MLS Olomouc č. kart. 171, sign. LS 102-47, *Výslech svědka V. Hyži, KS v Olomouci, 15. XI. 1946*, fol. 18.

Wilhelm (Vilém) Hyža (1896-1946) byl olomoucký Němec, členem NSDAP od 1. dubna 1939. Za války pracoval jako vězeňský dozorce v rámci venkovní služebny olomouckého gestapa. V dubnu 1945 oběsil společně s dozorcem Mattlem na cele č. 4 dva třiatvacetileté mladíky (Františka Krchu a Miroslava Minaříka). Po válce dopaden a MLS v Olomouci odsouzen k trestu smrti a popraven. Podrobněji k jeho činnosti viz

při jednom z výslechů, konkrétně se jednalo o výslech z 21. ledna 1947, „*O Heidanu vím, že byl oddán pití lihovin a tím také trpěl výkon služby.*“¹¹¹ a zmiňuje to i zaměstnanec Rauner: „*O Heidanovi bylo známo, že se nechá podplatit a že jest silně oddán pití lihovin.*“¹¹² odcizili bustu Šolcové, kterou Heidan následně umístil do své pracovny. Busta zde byla dle Heidanových slov umístěna několik týdnů, než Šolc požádal o její vrácení (údajně si ukládal všechny originály svých děl), načež mu Heidan vyhověl a Šolc mu na oplátku zaslal blíže nespecifikovanou antickou bustu.¹¹³ Dobré vztahy rodiny Šolcových s příslušníky gestapa samozřejmě neunikly pozornosti ostatních obyvatel a Šolcovi byli několikrát obviněni z toho, že pracují jako konfidenti gestapa, nicméně Heidan tato podezření jednoznačně popírá, navíc dodává, že naopak často vyjednávali propuštění, či alespoň různé úlevy pro některé zatčené osoby: „*Během mé známosti s rodinou Šolcovou nežádal jsem ji ani jejího manžela, aby pro gestapo pracovali. [...] Oba manželé nikdy tedy pro gestapo nepracovali a také žádné informace ani zprávy nedávali. Sami ale v mnoha případech v různých záležitostech intervenovali. [...] Pokud bylo mi možné, to je povolání k rozmlouvám a k dodání potravin zatčeným jsem vyhovoval.*“¹¹⁴

V roce 1943 (konkrétně ke dni 15. července) dochází z rozhodnutí RSHA k reorganizaci vnitřního členění úřadoven a služeben gestapa, tyto změny se samozřejmě nevyhnuly ani olomoucké služebně. Vzniklé členění takto vydrželo až na dílčí úpravy (nejvýznamnější změnou bylo asi připojení kriminální policie jako V. oddělení v 2. polovině

BLATECKÁ, Anna: *Nacističtí vězeňští dozorcí před Mimořádným lidovým soudem v Olomouci*. Rukopis bakalářské diplomové práce. Olomouc 2016.

¹¹¹ ZAO-OL, fond MLS Olomouc č. kart. 171, sign. LS 102-47, *Výslech svědka J. Wilkeho, svědecká výpověď F. Langer, KS v Olomouci, 21. I. 1947*, fol. 74.

¹¹² ZAO-OL, fond MLS Olomouc č. kart. 171, sign. LS 102-47, *Výslech svědka K. Raunera, KS v Olomouci, 15. I. 1947*, fol. 75.

¹¹³ ZAO-OL, fond MLS Olomouc č. kart. 171, sign. LS 102-47, *Protokol sepsaný s R. Heidanem, NSB v Olomouci, 12. VII. 1945*, fol. 36.

¹¹⁴ Tamtéž.

roku 1944)¹¹⁵ až do konce války. V praxi to většinou znamenalo pouze změnu číselného označení jednotlivých referátů, případně sloučení pravomocí některých z nich. V souvislosti s tím byl také inspektor Langer mimo své funkce zástupce pověřen vedením III. oddělení (místo dosavadního dozoru nad referátem zabývajícím se pravicovou opozicí, který byl po reorganizaci označován jako IV 1 b).¹¹⁶ Ideální struktura úřadovny resp. služebny gestapa tedy vypadala takto:¹¹⁷

I. oddělení – osobní oddělení:

Referáty:

I ORG – organizační – zřizování a rušení služeben, vydávání organizačních oběžníků, protiletectká ochrana, hlavní podatelna a výpravna

I A – personální; 7 podreferátů (I A 1 W, I A 1 – I A 6)

I B – školení; 2 podreferáty (I B 1, I B 2)

I D – disciplinární záležitosti úředníků a zaměstnanců, dotazníky a posudky, výpravna pro velitele úřadovny

II. oddělení – hospodářské a správní záležitosti

Referáty:

II A – účtárna; 5 podreferátů (II A 1 – II A 5)

II B – správa budov; 5 podreferátů (II B 1 – II B 5)

II C – technické záležitosti; 4 podreferáty (II C 1 – II C 4)

III. oddělení – převedeno do exekutivy a přeměno v referáty IV 3 a IV N (viz níže)

¹¹⁵ ADAMEC, Václav: *Otto Koslowski. Případová studie k dějinám nacistického bezpečnostního aparátu na Moravě*. Bakalářská diplomová práce. Brno 2010, s. 24.

¹¹⁶ ZAO-OI, fond MLS Olomouc č. kart. 170, sign. LS 85-47, *Výslech svědka J. Wilkeho, svědecká výpověď K. Raunera, KS v Olomouci, 16. I. 1946*, fol. 48.

¹¹⁷ ADAMEC, V.: *Otto Koslowski*, s. 24-26.

IV. oddělení – exekutiva (Gegnerforschung und Bekämpfung)

Referáty:

IV 1 – opozice

Podreferáty:

IV 1 a – levicové hnutí; 4 sektory (IV 1 a 1 – IV 1 a 4)

IV 1 b – pravicové hnutí; 4 sektory (IV 1 b 1, IV 1 b 2 a – 2 c)

IV 1 c – zahraniční dělníci, zahaleči, váleční zajatci; 2 sektory (IV 1 c 1 – c 2)

IV 2 – sabotáže

Podreferáty:

IV 2 a – sabotáže, zbrojní průmysl, zbraně; 2 sektory (IV 2 a 1 – a 2)

IV 2 b – parašutisté a partyzáni, rádiové protihry; 4 sektory (IV 2 b 1 – b 4)

IV 3 – obranné zpravodajství

Podreferáty:

IV 3 a – obrana proti špionáži, zběhové, příslušníci zahraničních jednotek, případy velezrady, zvláštní přezkušování, záležitosti letišť, vyhodnocování zabavených spisů čs. zpravodajské služby, „modré spisy“ a politické spisy českých orgánů (pokud se případem nezabývalo IV 1 b 2 a)

IV 3 b – hospodářské záležitosti, zajišťování průmyslu, obranní pověřenci, závodní stráž, dohlédací průmyslová komise, ztráty tajných materiálů, ochrana patentů, zvláštní komise pro ČMD

IV 3 c – hraniční záležitosti, pasy, propustky a povolenky, přezkušování víz (od listopadu 1944 přeměněno ve IV G)

IV 3 d – střežení válečně důležitého hospodářství (od listopadu 1944 IV 3 c)

IV 3 z – spojení k frontovým zpravodajcům, obrana proti nepřátelským zpravodajským službám

IV 4 – světonázorový protivník (Weltanschaulicher Gegner)

Podreferáty:

IV 4 a – církve, sekty, svobodné zednářství, trestné činy duchovních, spiritismus, vykládání karet, jasnovidci a věštkyně

IV 4 b – židé a míšenci, emigranti (od r. 1944)

IV 5 – zvláštní případy (Sonderfälle)

Podreferáty:

IV 5 a – ochrana vedoucích činitelů, vydávání se za úřední orgán, odposlech telefonických hovorů, zvláštní úkoly (anonymní dopisy), stálá služba (u řídicích úradoven ji vykonávala stálá skupina úředníků)

IV 5 b – záležitosti NSDAP a jejích složek, tisk

IV 6 – kartotéky a spisovna, ochranná vazba

Podreferáty:

IV 6 a 1 – hlavní kartotéka a spisovna, osobní spisy

IV 6 a 2 – kartotéka zatčených, pátrací kartotéka, kartotéky A, B a E, spisy stanného soudu, záležitosti vazby, transporty zajatců

IV 6 b – ochranná vazba, pracovnívěchovné tábory (od r. 1944)

IV N – zpravodajská služba (kontrarozvědka) a evidence konfidentů, správa G fondu

IV F – bádání (Forschungsstelle) – výzkum příčin politických a dalších událostí

IV G – hraniční záležitosti (od listopadu 1944, dříve IV 3 c)

IV M – spojovací referát k branné moci a Waffen-SS, organizace obrany řídicí

úřadovny, venkovních služeben a policejních věznic, organizace nouzové zpravodajské služby

IV M 1 – ochranná služba ve zpravodajském styku, ochrana vlastní pošty, dálnopisu, optická a akustická spojení, poštovní holubi

Domácí vězení – Petschkův palác a Kounicovy koleje

Policejní věznice – na Pankráci, na Karlově náměstí, v terezínské Malé pevnosti, v Kounicových kolejích, na Cejlu aj.

III. Protipartyzánské akce a činnost do konce války

Přelomovým datem pro utváření odbojových organizací nejen na území Protektorátu se stala porážka Wehrmachtu v kotli u Stalingradu v zimě 1942-1943, neboť po této katastrofě pro německou armádu již nikdo nemohl pochybovat o tom, jak válka skončí. Porážka Německa a jeho spojenců byla jen otázkou času.¹¹⁸ V tomto období tedy nastává boom, co se týče vzniku mnoha odbojových organizací (například výše zmíněný Národní výbor), včetně postupného vytváření partyzánských skupin, které vznikají od poloviny roku 1943, nicméně jejich aktivita vzrůstá až s blížící se frontou. Příkladem zde může být partyzánská skupina majora Petráše, která vzniká v srpnu 1943 (nejprve s názvem Nazdar) z popudu zmíněného bývalého majora čs. armády Aloise Petráše, se kterým se spojil rolník Miroslav Havlíček z Olbramic na Litovelsku.¹¹⁹ První záškodnická akce na Olomoucku však byla provedena až na přelomu let 1943-1944, kdy došlo k sabotování telefonního spojení mezi Olomoucí a Svitavami a vrchol její činnosti spadá až do srpna roku 1944.¹²⁰

¹¹⁸ BARTOŠ, J.: *Odboj proti nacistickým okupantům*, s. 80.

¹¹⁹ BARTOŠ, J.: *Odboj proti nacistickým okupantům*, s. 88.

¹²⁰ Tamtéž, s. 88-89.

S tímto rozvojem odbojové aktivity jsou pochopitelně spojeny i změny v činnosti zaměstnanců služeben gestapa. S rozrůstajícím partyzánským hnutím dochází stále častěji k organizaci protipartyzánských operací a následných represivních opatření (především se jednalo o popravy buď partyzánů samotných, nebo jejich faktických či domnělých spolupracovníků). Bude zde nastíněno několik důležitých operací, jichž se přímo účastnili vedoucí představitelé olomouckého gestapa. Vedení těchto akcí a účast na nich patřily mezi nejdůležitější body obžaloby vznesené po válce před Mimořádným lidovým soudem v Olomouci.

III.1. Doloplazy/Charváty

Dne 29. srpna 1944 vypuklo Slovenské národní povstání,¹²¹ pro jeho podporu se rozhodlo i odbojové hnutí na Moravě. Samotného povstání se zúčastnilo i několik osob z Olomouce, kterým se podařilo překročit hranice mezi Protektorátem a Slovenskem. Tyto přechody byly zejména po 15. září tohoto roku velmi riskantní, neboť německé velení vzhledem k povstání posílilo hlídky na hranicích a ilegální přechod byl trestán smrtí.¹²² Mimo jiné se o přechod hranic a následné zapojení do povstání pokusilo několik mladých lidí z vesnic okolo Olomouce (jednalo se o mladíky z Bolelouce, Charvát a Dubu nad Moravou). Tito se na počátku listopadu 1944 neúspěšně pokusili o přechod hranice, tudíž se 6. listopadu vrátili domů a nedlouho poté byli zatčeni gestapem. Olomoucké gestapo se ve spolupráci s velením v Brně (příslušníci olomouckého gestapa shodně vypovídají, že se jednalo o přímý rozkaz z brněnské řídicí úřadovny) rozhodlo provést s ohledem na stejné postupy nacistického bezpečnostního aparátu na Slovensku a Valašsku dvě veřejné popravy pro zastrášení obyvatel.

¹²¹ K problematice SNP například SYRNÝ, Marek a kol.: *Slovenské národné povstanie. Slovensko a Európa v roku 1944*. Banská Bystrica 2014, dále ŽIKEŠ, Vladimír: *Slovenské národné povstanie bez mýtů a legend*. Praha 1990.

¹²² BARTOŠ, J.: *Odboj proti nacistickým okupantům*, s. 93-94.

Datum poprav byl stanoven na neděli 26. listopadu a tato represivní opatření měla být provedena v obcích Doloplazy a Charváty.¹²³ Vedení nad těmito akcemi převzali oba vedoucí příslušníci gestapa osobně, *SS-Obersturmführer* Langer řídil exekuci v Doloplazích (podle zaměstnanců gestapa zde působila výše zmíněná skupina majora Petráše)¹²⁴ a Heidana, v této době již jako *SS-Hauptsturmführer* (do této hodnosti byl povýšen 21. června 1944)¹²⁵ vedl popravu v nedalekých Charvátech. Doba vlastního provedení akcí byla stanovena na 8:00 hodin ráno a již den před akcí vyrazili do těchto vesnic příslušníci gestapa, aby určili vhodná místa pro vykonání poprav. Do Doloplaz vyrazil sám Langer, zaměstnanec vyslaný do Charvát není znám,¹²⁶ o celé záležitosti bylo uvědomeno místní četnictvo. V neděli ráno tedy vyrazila skupina zaměstnanců gestapa pod Langerovým velením (jednalo se o Mathiase Böhma, Emericha Friedla¹²⁷ a Paula Hündgena,¹²⁸ podle Heidana s nimi měl odjet i zaměstnanec Bartl) do Doloplaz.¹²⁹ Spolu s nimi se na cestu vydalo několik dalších osob, konkrétně ozbrojený doprovod z řad *Ordnungspolizei* – OrPo, lékař dr. Barwig a pochopitelně i všichni odsouzení (konkrétně se jednalo o Františka Medka, Oldřicha Ječmínka a Aloise Jánošíka).¹³⁰ Zde již čekali čeští četníci (jednalo se asi o dvacet osob pod velením vrchního

¹²³ BARTOŠ, J.: *Odboj proti nacistickým okupantům*, s. 94.

¹²⁴ ZAO-OL, fond MLS Olomouc č. kart. 171, sign. LS 102-47, *Výslech obviněného R. Heidana, KS v Olomouci*, 22. I. 1947, fol. 77.

¹²⁵ BA Berlin, SSO 74A, R. *Heidan*.

¹²⁶ ZAO-OL, fond MLS Olomouc č. kart. 170, sign. LS 85-47, *Protokol sepsaný s F. Langerem, NSB v Olomouci*, 18. X. 1945, fol. 7.

¹²⁷ Vrchní vězeňský strážmistr Mathias Böhm a vězeňský dozorce Emerich Friedl působili oba ve vazební věznicí gestapa v Olomouci, viz ABS Praha, f. 52, sign. 52-84-5, *Jmenný seznam příslušníků gestapa*, s. 24.

¹²⁸ Vrchní kriminální asistent Paul Hündgen působil u olomouckého gestapa na referátu IV 4 (církvní záležitosti, židé a míšenci), viz tamtéž, s. 22.

¹²⁹ ZAO-OL, fond MLS Olomouc č. kart. 171, sign. LS 102-47, *Výslech obviněného R. Heidana, KS v Olomouci*, 22. I. 1947, fol. 77.

Kriminální asistent Alois Bartl byl zaměstnán v rámci podreferátu IV 1 c (zahraniční dělníci, zahaleči, váleční zajatci), IV 2 b (parašutisté, partyzáni) a referátu IV 3 (obrná zpravodajství). Bližší informace o výše zmíněných zaměstnancích nejsou známy.

¹³⁰ Například viz ZAO-OL, fond MLS Olomouc č. kart. 170, sign. LS 85-47, *Antrag auf Einäscherung - Opis*, 27. XI. 1944, fol. 38.

strážmistra Kubiceho, kteří okolí místa popravu uzavřeli veřejnosti)¹³¹ a Böhm s Friedlem měli připravit oprátky na Langerem dříve určených stromech. Následně začal Hündgen po jednom přivádět odsouzené a poté vykonal jejich popravu, asi po dvaceti minutách konstatoval Barwig smrt a četnictvo bylo Langerem pověřeno hlídáním těl, neboť zde popravení měli dle rozkazu viset 24 hodin, než bylo možné jejich těla sejmut.¹³²

Ve stejnou dobu odjela do Charvát skupina pod Heidanovým velením. Kromě doprovodu z řad OrPo ho doprovázeli zaměstnanci Polzer, Tögel¹³³ a Schlesinger a odsouzený Jaroslav Navrátil. Exekuci fotograficky zdokumentoval řidič Sander.¹³⁴ Podrobnější průběh exekuce není znám, nicméně se dá předpokládat, že vše probíhalo analogicky jako v Doloplazích, známé je jen to, že popravu prováděl zaměstnanec Schlesinger. Po jejím skončení odjel Heidan do Doloplaz, kde mu Langer podal hlášení o exekuci tří odsouzených, načež se příslušníci gestapa a OrPo odebrali zpět do Olomouce.¹³⁵ Těla popravených byla následně po 24 hodinách uložena do přivezených rakví a odvezena do olomouckého krematoria.¹³⁶

¹³¹ Vrchní strážmistr Josef Kubice (1892- ?) působil během války jako zástupce velitele četnické stanice ve Velké Bystřici, po válce zde působil na postu velitele stanice SNB. ZAO-OI, fond MLS Olomouc č. kart. 170, sign. LS 85-47, *Protokol sepsaný s J. Kubicem, SNB ve Velké Bystřici, 19. XI. 1946*, fol. 34.

¹³² ZAO-OI, fond MLS Olomouc č. kart. 170, sign. LS 85-47, *Protokol sepsaný s F. Langerem, NSB v Olomouci, 18. X. 1945*, fol. 7.

¹³³ Kriminální asistent Adolf Tögel pracoval v referátu IV 4. Vězeňský dozorce Eduard Polzer působil Böhm a Friedl ve vazební věznici gestapa v Olomouci, viz ABS Praha, f. 52, sign. 52-84-5, *Jmenný seznam příslušníků gestapa*, s. 22, 25.

¹³⁴ ZAO-OI, fond MLS Olomouc č. kart. 171, sign. LS 102-47, *Výslech obviněného R. Heidana, KS v Olomouci, 22. I. 1947*, fol. 77, dále například ZAO-OI, fond MLS Olomouc č. kart. 170, sign. LS 85-47, *Antrag auf Einäscherung - Opis, 27. XI. 1944*, fol. 38.

Kriminální zaměstnanec Hans Sander (1902-1947) zastával na olomouckém gestapu funkci řidiče, po válce souzen MLS v Olomouci a zde také popraven. Zmíněné fotografie se s největší pravděpodobností nedochovaly.

¹³⁵ ZAO-OI, fond MLS Olomouc č. kart. 171, sign. LS 102-47, *Výslech obviněného R. Heidana, KS v Olomouci, 22. I. 1947*, fol. 77.

¹³⁶ BARTOŠ, J.: *Odboj proti nacistickým okupantům*, s. 94, dále ZAO-OI, fond MLS Olomouc č. kart. 170, sign. LS 85-47, *Antrag auf Einäscherung - Opis, 27. XI. 1944*, fol. 38.

III.2. Velká Bystřice

Již v letech 1941-1942 vznikala ve Velké Bystřici partyzánská skupina (dodatečně bývá někdy nazývána jako partyzánská skupina Sever), mezi její přední příslušníky patřili bratři Václav a Stanislav Mikoláškové a německý antifašista Walter Knappe. Již v tomto období se skupina postupně začíná ozbrojovat, především výrobou různých výbušnin a zápalných složí, nicméně organizovaně se začíná zapojovat do odbojové činnosti až během roku následujícího. Jednotliví členové začali postupně přecházet do ilegality. Jedním z prvních činů skupiny byl, po navázání kontaktu se sovětskými zajatci z továrny Moravia v Mariánském Údolí, pokus o zapálení administrativní budovy této firmy. Tento pokus byl neúspěšný, neboť se požár podařilo uhasit.¹³⁷ Další (ačkoliv opět neúspěšnou) akcí této skupiny byl pokus o odstřelení železničního tunelu u Smilova v dubnu roku 1944. Partyzáni byli po prudké přestřelce nuceni se stáhnout a skrývat se před rozjíždějícím se nacistickým pronásledováním. Během tohoto období skrývání se W. Knappe uchýlil do usedlosti (tzv. palírny) rodiny Nyklů ve Velké Bystřici. Z tohoto objektu se stala hlavní partyzánská základna, místo také později hraje významnou roli v rámci nacistických represivních opatření. Na podzim roku 1944 je rozhodnuto o přesunutí skupiny do Beskyd, načež došlo 2. listopadu tohoto roku k přepadení obecní úřadovny v Doloplazích. Při tomto incidentu se partyzáni zmocnili velkého množství potravinových lístků (tento incident byl potom brán jako jeden z důvodů provedení výše zmíněné exekuce v Doloplazích)¹³⁸ a následně se část skupiny vypravila směrem k Valašskému Meziříčí. Po navázání kontaktu s partyzánskou brigádou Jana Žižky se skupina vrací se zbraněmi a velitelem Sašou Nikolským (jednalo se o bývalého sovětského zajatce) do okolí Velké Bystřice a zde působí až do února 1945. V noci z 21. na 22. února došlo ke dvěma dalším neúspěšným pokusům o sabotáže (partyzáni chtěli odstřelit

¹³⁷ BARTOŠ, J.: *Odboj proti nacistickým okupantům*, s. 91-92.

¹³⁸ ZAO-OI, fond MLS Olomouc č. kart. 171, sign. LS 102-47, *Výslech obviněného R. Heidana, KS v Olomouci*, 22. I. 1947, fol. 77.

železniční vedení u Štěpánova a stožár vysokého napětí u Týnečka). Skupina byla zadržena hlídkou *Volkssturmu*,¹³⁹ která partyzány předala olomouckému gestapu.¹⁴⁰

Hned téhož dne (Heidan i Langer na rozdíl od Bartoše uvádí jako datum provedení akce až den následující, tj. 23. únor 1945)¹⁴¹ se vypravila do Velké Bystřice početná skupina zaměstnanců gestapa pod Langerovým velením. Jednalo se cca 10 osob, mezi nimi se prokazatelně nacházeli zaměstnanci Schlesinger, Hauser,¹⁴² Kittel¹⁴³ a Kukelka.¹⁴⁴ Dále se této akce měli účastnit příslušníci Rauner,¹⁴⁵ Koter, Jeschke,¹⁴⁶ Hardt,¹⁴⁷ Hündgen, Hummel, Sommer¹⁴⁸ a Loibner,¹⁴⁹ k nimž byl přidělen oddíl asi 20 příslušníků Zbraní SS

¹³⁹ Jednalo se o německou domobranu organizovanou ke konci války z mužů ve věku 16-60 let. Tyto jednotky byly většinou vyzbrojeny kořistními a zastaralými zbraněmi a jednalo se o jeden z posledních zoufalých pokusů o obranu Říše. Podrobněji viz FRITZ, Stephen G: *Endkampf: Soldiers, Civilians and the Death of the Third Reich*. Lexington 2004, dále například viz *Der Volkssturm*. <http://www.lexikon-der-wehrmacht.de/Soldat/Volkssturm.htm> [cit. 31. III. 2016].

¹⁴⁰ BARTOŠ, J.: *Odboj proti nacistickým okupantům*, s. 96-97.

¹⁴¹ ZAO-OL, fond MLS Olomouc č. kart. 171, sign. LS 102-47, *Výslech obviněného R. Heidana, KS v Olomouci, 22. I. 1947*, fol. 77, resp. ZAO-OL, fond MLS Olomouc č. kart. 170, sign. LS 85-47, *Protokol sepsaný s F. Langerem, NSB v Olomouci, 18. X. 1945*, fol. 7.

¹⁴² Kriminální tajemník Franz Hauser byl zaměstnán v podreferátu IV 6 a (kartotéka a spisovna) a také měl na starosti fotografie a daktyloskopii, viz ABS Praha, f. 52, sign. 52-84-5, *Jmenný seznam příslušníků gestapa*, s. 22-23.

¹⁴³ Kriminální zaměstnanec Wilhelm Kittel působil v referátu IV N (zpravodajská služba, evidence konfidentů), viz tamtéž, s. 23.

¹⁴⁴ ZAO-OL, fond MLS Olomouc č. kart. 171, sign. LS 102-47, *Výslech obviněného R. Heidana, KS v Olomouci, 22. I. 1947*, fol. 77, resp. ZAO-OL, fond MLS Olomouc č. kart. 170, sign. LS 85-47, *Protokol sepsaný s F. Langerem, NSB v Olomouci, 18. X. 1945*, fol. 7.

¹⁴⁵ Kriminální zaměstnanec Kurt Rauner (1912-1947) působil v rámci olomouckého gestapa v podreferátech IV 1 b (pravicová opozice) a IV 2 b (partyzáni). Po válce zde souzen a popraven. Viz ABS Praha, f. 52, sign. 52-84-5, *Jmenný seznam příslušníků gestapa*, s. 19, 21, dále FIALA, J.: *Z historie katovského řemesla v Olomouci*, s. 79.

¹⁴⁶ Vrchní kriminální asistent Franz Jeschke (1908-1947) působil v podreferátu IV 1 a 2, vedl podreferát IV 1 c (uprchlí váleční zajatci, dělníci z východu) a působil také v podreferátu IV 2 a (neoprávněné držení zbraní). Po válce byl souzen před MLS v Olomouci a popraven, viz ABS Praha, f. 52, sign. 52-84-5, *Jmenný seznam příslušníků gestapa*, s. 19-20, dále FIALA, J.: *Z historie katovského řemesla v Olomouci*, s. 79.

¹⁴⁷ Kriminální asistent Richard Hardt-Skřepek (1908-1946) byl u olomouckého gestapa zaměstnán jako tlumočnick a také působil v podreferátu IV 1 c, po válce také skončil před MLS a byl odsouzen k trestu smrti, viz ABS Praha, f. 52, sign. 52-84-5, *Jmenný seznam příslušníků gestapa*, s. 19-20, dále FIALA, J.: *Z historie katovského řemesla v Olomouci*, s. 78.

¹⁴⁸ Kriminální asistent Friedrich Sommer byl zaměstnán jako Jeschkeho zástupce v podreferátu IV 1 c a také působil v podreferátech IV 1 a 2 a IV 1 b, viz ABS Praha, f. 52, sign. 52-84-5, *Jmenný seznam příslušníků gestapa*, s. 19-20.

¹⁴⁹ Vrchní kriminální asistent Bohumil Loibner-Košťál (1915-1947) byl příslušníkem olomoucké služebny gestapa, kde působil v podreferátu IV 1 a (levicová opozice) a IV 2 a (neoprávněné držení zbraní a stělivá,

(*Waffen SS*).¹⁵⁰ Příslušníci SS ihned obklíčili dům Nyklových, někteří příslušníci gestapa hlídali okna a dvůr usedlosti a asi čtyři zaměstnanci (kromě Langer se mělo jednat o výše zmíněného Schlesingera, Hausera a Kittela) se připravovali ke vstupu do objektu. Poté co jim otevřela Jiřina Nyklová (v této době těhotná) a prohlásila, že kromě ní a její matky se v domě nikdo nenachází, přikázal Langer provést důkladnou domovní prohlídku.¹⁵¹

Po negativních výsledcích hledání v přízemí domu se skupina vydala prověřit půdu, odkud se najednou ozvala střelba, dávkou ze samopalu byl zasažen Schlesinger, který na místě zahynul, a Jiřina Nyklová, kterou sem příslušníci gestapa spolu s její matkou vzali jako lidský štít. Nyklová se střelnou ránou v břiše utekla z půdy a její matka byla přinucena vyjednávat s partyzány, nicméně vyjednávání neměla žádný výsledek a přestřelka pokračovala. Langer tedy nejprve rozkázal odtáhnout tělo Schlesingera (toto opět dostala za úkol matka Nyklové), načež dal Kukelkovi rozkaz o vhození několika ručních granátů na půdu s cílem partyzány eliminovat. Kukelka rozkaz splnil. Následkem explozí vzplála střecha celého domu Nyklových. Před plameny se snažil utéct Knappe, ale byl při seskoku z půdy postřelen kriminálním tajemníkem Hauserem, který se samopalem v ruce hlídal jeden z přístupů na půdu.¹⁵² Po následném uhašení požáru objevili příslušníci gestapa na půdě tři ohořelá těla, podle následného vyšetřování byla identifikována jako těla Václava Mikoláška, velitele Nikolského a sovětské parašutistky Valji Najkomové, která také působila v rámci této partyzánské skupiny.¹⁵³ Oba přeživší (Knappe a Nyklová) byli po ošetření dopraveni do Olomouce. Spolu se Schlesingerovým tělem je do Olomouce odvezl Heidan, který do Velké Bystřice přijel po ukončení akce. Oba byli umístěni do vazby, kde po několika dnech zemřeli.

sabotáž, pracovní morálka), viz ABS Praha, f. 52, sign. 52-84-5, *Jmenný seznam příslušníků gestapa*, s. 18, 20 a FIALA, Jiří: *Z historie katovského řemesla v Olomouci. III, s. 81.*

¹⁵⁰ ZAO-OI, fond MLS Olomouc č. kart. 170, sign. LS 85-47, *Výslech svědka K. Raunera, KS v Olomouci, 23. VIII. 1946*, fol. 17.

¹⁵¹ ZAO-OI, fond MLS Olomouc č. kart. 170, sign. LS 85-47, *Protokol sepsaný s F. Langerem, NSB v Olomouci, 18. X. 1945*, fol. 7-8.

¹⁵² Tamtéž.

Okolnosti jejich smrti jsou nejasné, neboť Heidan sice nařídil zakázat jejich převoz do nemocnice (příkaz o zákazu ošetřování zajatých partyzánů měl přijít z řídicí úřadovny v Brně),¹⁵⁴ dokonce měl z Brna dostat rozkaz o provedení *Sonderbehandlung*, nicméně dle jiných výpovědí (například podle Kurta Raunera)¹⁵⁵ měl Knappe zemřít ve vězení asi tři dny po akci, následkem čehož se Nyklová psychicky zhroutila a oběsila se ve své cele.

III.3. Nová Dědina

Jedna z dalších operací proti partyzánům byla uspořádána v březnu 1945 v obci Nová Dědina u Konice, kde také působilo partyzánské hnutí. Jeden z místních obyvatel Bohumil Reiter (vyskytuje se i podoba jména Raiter) byl s partyzány v kontaktu již od listopadu roku 1944. V domě Reiterových se často skrýval kapitán Viktor Kružilin (ve výpovědích svědků i obviněných je zmiňován pouze jako Viktor, případně Viktora), opět se jednalo o bývalého válečného zajatce, který uprchl ze zajateckého tábora v létě 1944 a následně se spojil s partyzánskou skupinou Jermak. Činnost tohoto oddílu vrcholí v únoru roku 1945 (zmínit lze například zastřelení tří německých četníků ve Vranové Lhotě 27. února 1945), nicméně velká část činnosti této skupiny probíhala mimo území okresu Olomouc. Kružilin působí v rámci oddílu Jermak až do března 1945, kdy byl zatčen poté, co padl do léčky nastražené brněnským gestapem.¹⁵⁶

Gestapo totiž začíná vysílat do obcí, v nichž je podezření na podporu partyzánské činnosti, provokatéry, většinou z řad příslušníků Ruské osvobozené armády (ROA),¹⁵⁷

¹⁵³ BARTOŠ, J.: *Odboj proti nacistickým okupantům*, s. 97.

¹⁵⁴ ZAO-OI, fond MLS Olomouc č. kart. 171, sign. LS 102-47, *Výslech obviněného R. Heidana, KS v Olomouci*, 22. I. 1947, fol. 77

¹⁵⁵ ZAO-OI, fond MLS Olomouc č. kart. 170, sign. LS 85-47, *Výslech svědka K. Raunera, KS v Olomouci*, 23. VIII. 1946, fol. 18.

¹⁵⁶ BARTOŠ, J.: *Odboj proti nacistickým okupantům*, s. 100-101.

¹⁵⁷ Ruská osvobozená armáda byla jednotka německé armády sestavená z řad sovětských zajatců, kteří byli pod velením generála Vlasova (podle něj byly tyto jednotky také nazývány Vlasovci) nasazeni v boji na

kteří se vzhledem k výborné znalosti ruského jazyka vydávají za partyzány a shání podporu z řad místního obyvatelstva. Skupina tří příslušníků ROA dorazila 14. března do Nové Dědiny a požadovala vydání zásob od starosty Bedřicha Škrabala: „14. března 1945 jsem byl přivolan domů ze schůze obecního zastupitelstva jednou z mých dcer, která mně řekla, že u nás jsou tři chlapi, kteří si počínají velice drze. [...] Ve světnici byli tři poměrně dosti vysocí muži vesměs ve stáří kolem 30 let, tvrdili o sobě, že jsou partyzáni [...] a že by chtěli navázati spojení se zdejším velitelem partyzánské skupiny. [...] Tito tři Rusové, se kterými jsem se těžko dorozumíval, se mně nevykázali žádným průkazem [...]. Před odchodem si na mně tito Vlasovci vymohli 5 kg sádla, 5 kg domácího špeku a 3 kg uzeného masa, kromě toho 20 vajíček, 30 cigaret a jeden litr slivovice.“¹⁵⁸ O den později přišli tito „partyzáni“ k Reiterovým a dožadovali se schůzky s Kružilinem, která nakonec byla i přes podezření, že se jedná o provokatéry gestapa, domluvena na večer tohoto dne. Následně vlasovci odešli, spolu s nimi i Vlastimil Augustin, který měl v partyzánském oddíle funkci spojky. Kružilin do domu Reiterových tedy přišel kolem 22. hodiny v doprovodu jistého Mojmíra Žáka z Vranové Lhoty.¹⁵⁹ V této době se už v Olomouci připravovala na výjezd do Nové Dědiny skupina příslušníků gestapa pod velením samotného Heidana, dále se této akce účastnil zástupce Langer a zaměstnanci Rauner, Jeschke, Hummel, Loibner, Langer,¹⁶⁰ Kotter a Bartl. Skupina ve třech automobilech nejprve dojela na četnickou stanici do Konice, kde se kromě německého četnictva nacházeli i výše zmínění Rusové a zatčený Augustin. Nutno dodat, že

východní frontě. Mimo jiné se také účastní Pražského povstání, tentokrát již proti německé armádě. Po válce jsou příslušníci ROA předáni z americké okupační zóny Sovětům a mnoho vojáků (včetně samotného Vlasova) je odsouzeno a následně popraveno, v případě obyčejných vojáků šlo nejčastěji o nucené práce v gulazích. Podrobněji k problematice ROA viz například: AUSKÝ, Stanislav A.: *Vojska generála Vlasova v Čechách. Kniha o nepochopení a zradě*. Praha 1992.

¹⁵⁸ ZAO-OI, fond MLS Olomouc č. kart. 171, sign. LS 102-47, *Výslech svědka B. Škrabala, KS v Olomouci*, 27. XI. 1946, fol. 48.

¹⁵⁹ ZAO-OI, fond MLS Olomouc č. kart. 171, sign. LS 102-47, *Závěrečná zpráva, OÚ STB v Olomouci*, 22. XI. 1946, fol. 54.

¹⁶⁰ Kriminální zaměstnanec Emil Langer působil v podreferátech II C 1, II C 2 (telefon, dálnopis), viz ABS Praha, f. 52, sign. 52-84-5, *Jmenný seznam příslušníků gestapa*, s. 17.

Nutno dodat, že se nejednalo o příbuzného Franze Langer, jedná se pouze o shodu jmen (pozn. autora).

tato akce byla pravděpodobně organizována přímo brněnskou řídicí úřadovnou, neboť dle poválečných výpovědí tyto Rusy nikdo ze zaměstnanců olomouckého gestapa neznal (nicméně je nanejvýš podivuhodné, že brněnské gestapo v této věci olomouckou služebnu ani neinformovalo). Loibner provedl v přítomnosti Heidana a Langerera zostřený výslech Augustina a následně celá skupina ozbrojená samopaly vyrazila směrem k Nové Dědině. K cílovému objektu se v rámci utajení přiblížili pěšky a skupina neprodleně obklíčila dům. Heidan s četníky z Konice hlídal dům zepředu, Loibner s Rusy se připravoval ke vstupu dovnitř a ostatní obstoupili prostor kolem dvora. Kružilin s Žákem se ihned vzdali, ačkoliv minimálně Kružilin byl ozbrojen: „[...] šli s ním oni tři muži, kteří předtím byli u nás a vydávali se za partyzány s napřaženými automaty a hned vyzvali Vikтору [Kružilina], aby hned povstal a ptali se ho, kde má zbraň. Viktor, ačkoliv měl zbraň hned u postele, po ní nesáhl, postavil se, držel ruce vzhůru, [...] tito nepraví partyzáni spoutali Vikтору a Žáka provazy, které si sami donesli z komory.“¹⁶¹ Celá akce musela být dost chaotická, neboť Heidanovi měla při zatýkání omylem vystřelit pistole a při následném pokusu hodit do domu osvětlovací granát zapálil blízkou hromadu dřeva, neboť se granát odrazil od zdi domu.¹⁶²

V nastalém zmatku se pokusil o útěk Bohumil Reiter, nicméně byl těsně poté, co vyběhl ze dvora, doslova rozstřílen (v jeho těle se našlo cca 40-50 zásahů, většinou v oblasti hrudníku a břicha)¹⁶³ zaměstnanci Kotterem, Bartlem a Emilem Langerem, ačkoliv byl neozbrojen. Z Reiterovy vraždy byl po válce obviněn Emil Langer, jak potvrdil Franz Langer: „Na druhý den se jak Bartl, tak i Kotr chtěli vychloubati tím, že onoho muže zastřelili, ale František Langer mně výslovně řekl, že tam stál hodně blízko, což byla pravda, a že viděl, že

¹⁶¹ ZAO-OI, fond MLS Olomouc č. kart. 171, sign. LS 102-47, *Výslech svědkyně V. Reiterové, KS v Olomouci*, 27. XI. 1946, fol. 50.

¹⁶² ZAO-OI, fond MLS Olomouc č. kart. 171, sign. LS 102-47, *Výslech svědka K. Raunera, KS v Olomouci*, 26. XI. 1946, fol. 44.

¹⁶³ ZAO-OI, fond MLS Olomouc č. kart. 171, sign. LS 102-47, *Závěrečná zpráva, OÚ STB v Olomouci*, 22. XI. 1946, fol. 54.

první střelil Emil Langer.“¹⁶⁴ Po prohledání domu se všichni včetně obou zatčených odebrali zpět do Olomouce, kde byli oba partyzáni vyslýcháni. Oba byli následně druhý den převezeni do Kounicových kolejí v Brně. Co se týče dalších Kružilinových osudů, existuje několik verzí, nejpravděpodobnější je ta, že byl asi 16. dubna 1945 zastřelen.¹⁶⁵ Raunerova poválečná výpověď o tom, že Kružilin působil jako konfident gestapa, není nijak doložená. O tom, jak dopadl druhý z partyzánů Žák, nejsou žádné informace, nicméně je pravděpodobné, že stejně jako Kružilin skončil před popravčí četou.¹⁶⁶

III.4. Přerov

Ke konci dubna roku 1945 už nebylo pochyb o tom, že válka skončí a bylo jen otázkou času, kdy Německo kapituluje. Za této situace se 1. května téhož roku v Přerově před radnicí začali scházet místní obyvatelé a jedním z hlavních témat diskuze byly nepřesně interpretované zprávy ze spojeneckého rozhlasu, které informovaly o tom, že některé jednotky německé armády na západní frontě se začaly vzdávat a také se šířila zpráva o nabídce kapitulace, kterou již 28. dubna vznesl *Reichsführer-SS* (Říšský vedoucí SS) Heinrich Himmler spojencům. Situace se začala postupně vyhrcovat. Obyvatelstvo začalo strhávat německé nápisy, vyvěšovat československé vlajky a postupně docházelo k odzbrojování německých a maďarských vojáků, kteří se v této době v Přerově nacházeli. Vznikly dokonce dva různé národní výbory.¹⁶⁷ Jejich zástupci začali vyjednávat s představiteli německé správy,

¹⁶⁴ ZAO-OI, fond MLS Olomouc č. kart. 171, sign. LS 102-47, *Výslech svědka K. Raunera, KS v Olomouci*, 26. XI. 1946, fol. 45.

¹⁶⁵ ČERNÝ, Vladimír: *Protipartyzánské operace na Moravě v letech 1944-1945*, s. 31, dále viz BARTOŠ, J.: *Odboj proti nacistickým okupantům*, s. 101.

¹⁶⁶ K problematice činnosti partyzánských skupin v okolí Olomouce podrobněji viz BARTOŠ, J.: *Odboj proti nacistickým okupantům*, s. 88-103.

¹⁶⁷ KOPEČEK, Pavel: *Odbojové hnutí na Přerovsku a Hranicku v letech 1943-1945*. In: Sborník Státního okresního archivu Přerov. Přerov 2010, s. 199-202.

především s okresním hejtnanem Erwinem Krautem¹⁶⁸ a dříve zmíněným komisařem Hansem Petznym. Nutno dodat, že i přerovské gestapo reagovalo vůči tomuto problému dost laxně, zdejší vedoucí kriminální komisař Karl Streit¹⁶⁹ pouze vyslal do města dvoučlennou hlídku a nechal o zdejší situaci telefonicky informovat služebnu v Olomouci.¹⁷⁰ Celý problém byl rovnou hlášen dálkopisem brněnské úřadovně, která byla v této době již vzhledem k blížící se frontě přesunuta do Jihlavy,¹⁷¹ a dostal se až ke státnímu ministru K. H. Frankovi do Prahy. Netrvalo již dlouho a celé povstání bylo potlačeno spojenými jednotkami německé armády (která využila i obrněné vozy), oddílů *Ordnungspolizei*, příslušníků gestapa a také jedné roty kozáckého praporu *Feuermittler* a následně byl v celém městě vyhlášen výjimečný stav. Ještě téhož dne večer nařídil telefonicky K. H. Frank zatčení a popravy všech účastníků povstání. Přímé velení v této operaci získal vedoucí brněnského gestapa a komandér bezpečnostní policie na Moravě Max Rausch,¹⁷² který do Přerova přijel v doprovodu zaměstnanců Koslowského¹⁷³ a Armbrechta kolem poledne následujícího dne. Technicky mělo celou operaci provádět olomoucké gestapo. Komisař Streit byl vzhledem ke své neschopnosti v této věci upozaděn:¹⁷⁴ „*V noci na druhého května byl Heidan volán ústřednou*

¹⁶⁸ Dr. Erwin Kraut (1908- ?), od r. 1940 člen NSDAP, působil do konce ledna 1939 v úřadu landrata v Moravské Třebové, poté byl přeložen v rámci stejného úřadu do Českého Těšína a nakonec od 15. VI. 1942 již působí v Přerově, viz BIMAN, S. a kol.: *Kdo byl kdo v říšské župě Sudety*, heslo KRAUT.

¹⁶⁹ Podrobněji k němu viz PROKEŠOVÁ, Kristýna: *Karl Streit (1898-1948) poslední velitel přerovského gestapa a poslední popravený příslušník SS v Olomouci*. Rukopis připravované bakalářské diplomové práce. Olomouc.

¹⁷⁰ KOPEČEK, P.: *Odbojové hnutí na Přerovsku a Hranicku*, s. 202, dále ZAO-OI, fond MLS Olomouc č. kart. 170, sign. LS 85-47, *Protokol sepsaný s F. Langerem, NSB v Olomouci*, 18. X. 1945, fol. 8.

¹⁷¹ ZAO-OI, fond MLS Olomouc č. kart. 170, sign. LS 85-47, *Protokol sepsaný s F. Langerem, NSB v Olomouci*, 18. X. 1945, fol. 8.

¹⁷² Podrobněji k němu viz ČERNÝ, Vladimír: *Nacistická bezpečnostní policie na Moravě v letech 1944-1945. Případová studie k historii nacistického represivního aparátu na Moravě a jeho velitele Maxe Rausche v posledních měsících okupace*. In: Brno v minulosti a dnes. Brno, v tisku.

¹⁷³ Podrobněji k němu viz ADAMEC, V.: *Otto Koslowski*.

¹⁷⁴ KOPEČEK, P.: *Odbojové hnutí na Přerovsku a Hranicku*, s. 204-205, dále ZAO-OI, fond MLS Olomouc č. kart. 171, sign. LS 102-47, *Protokol sepsaný s R. Heidanem, NSB v Olomouci*, 12. VII. 1945, fol. 37.

*z Brna /Jihlava/, aby ihned odejel s několika muži do Přerova k sjednání pořádku, ježto přerovský vedoucí gestapa komisař Streit naprosto zklamal.*¹⁷⁵

Následovala zatčení a výslechy asi 100 osob, z nichž bylo 21 odsouzeno k trestu smrti, zbytek byl propuštěn. Nutno dodat, že v této době byl již Rausch i vedoucí olomouckého gestapa v podnapilém stavu: „*Asi o 15. hod. přijel osobním autem z Jihlavy velitel SS-Obersturmbannführer Rausch, který dle sdělení jeho řidiče již nebyl v úplně střízlivém stavu. [...] Chci ještě podotknouti, že žádný s jmenovaných SS-Führerů¹⁷⁶ sobě nepřečetl protokoly s obviněnými sepsané a jelikož během porady všichni statečně popijeli, byl rozsudek mezi zadrženými lidmi vyneseno pod vlivem alkoholu a nikoliv podle povahy spáchaných činů.*“¹⁷⁷

Odsouzení (konkrétně se jednalo o Josefa Bezslézinu, Jaroslava a Matyldu Dokládalovy, Karla Ertla, Ladislava Kellnera, Rudolfa Klímu, Hynka Kokojana, Emila Kovaříka, Antonína Krále, Jana Machovce, Jaroslava Motáně, Josefa Novotného, Jana Sedláka, Hynka Smolku, JUDr. Čestmíra Sobolu, Jana Švehláka, Otakara Valentu, Hynka Vlčka, Františka Vitáska, JUC. Josefa Zapletala a Václava Zmeškala)¹⁷⁸ byli večer téhož dne převezeni na olomouckou střešnici v Lazcích. Kromě nich sem byli z Olomouce-Hodolan odvezeni dva zatčení odbojáři (Miroslav Tichý a Zdeněk Kříž), kteří zde měli před exekucí vykopat hromadné hroby.¹⁷⁹ Odsouzení museli odevzdat osobní věci a svléknout svrchní oděv. Vlastní popravy následně prováděli střelbou ze samopalů zaměstnanci Rimkus,¹⁸⁰ Michálek¹⁸¹ a Loibner. Popravám byli přítomni i příslušníci Kotter, Hauser, Hündgen a

¹⁷⁵ ZAO-OI, fond MLS Olomouc č. kart. 170, sign. LS 85-47, *Protokol sepsaný s F. Langerem, NSB v Olomouci, 18. X. 1945*, fol. 8.

¹⁷⁶ Jednalo se o Rausche, Heidana, Langeru a ještě jednoho nejmenovaného zaměstnance.

¹⁷⁷ ZAO-OI, fond MLS Olomouc č. kart. 171, sign. LS 102-47, *Výpis z protokolu s K. Raunerem, OÚ STB v Olomouci, 12. XI. 1946*, fol. 26.

¹⁷⁸ FIALA, J.: *Z historie katovského řemesla v Olomouci*, s. 67-68.

¹⁷⁹ Tamtéž, s. 67.

¹⁸⁰ Vrchní kriminální tajemník Johann Rimkus vedl referát IV 3, viz ABS Praha, f. 52, sign. 52-84-5, *Jmenný seznam příslušníků gestapa*, s. 21.

¹⁸¹ Kriminální zaměstnanec Franz Michálek působil v podreferátu IV I b, viz Tamtéž, s. 19.

Duchoň¹⁸² (tito nicméně měli podle Raunerovy poválečné výpovědi střílet také: „*Dle sdělení Kotterova zúčastnili se střelby vězňů na Lazcích tito členové gestapa: Rimkus, Hündgen, Michalek, Hauser, jistý feldwebel německého vojenského vězení a Kotter sám. Kotter prý pouze proto, že mu bylo odsouzených líto, jelikož ze strany gestapáků bylo tak špatně stříleno, že dokonce jeden postřelený četník ještě ze šachty volal: ‚Zastřelte mne, já nejsem mrtev.‘“). Celé akci velel Langer. Heidan s příslušníky brněnského gestapa se popravě nezúčastnil, neboť dotyční zůstali v Přerově.¹⁸³ Po zastřelení posledního z odsouzených popravil Loibner i oba vězně z Olomouce. Dle obou historiků se jednalo o pouhé zbavení se svědků, nicméně Langer i další zaměstnanci gestapa po válce vypovídali, že o popravách obou odbojářů bylo již rozhodnuto předem a k popravě přerovských povstalců byli tito dva přidáni z praktických důvodů),¹⁸⁴ následně byla jáma s těly zaházena hlínou a všechny osobní věci i oblečení byly polity benzínem a spáleny.¹⁸⁵ Na další den byly na Rauschův rozkaz připravovány popravě dalších cca 20 lidí, kteří byli dopraveni do vazby v Olomouci, kde čekali na vydání příkazu k provedení exekuce, nicméně tento rozkaz vzhledem k přerušenému telefonnímu vedení mezi Jihlavou a Olomoucí nepřišel, na tomto místě odsouzení zůstali až do 6. května, kdy se olomoucké gestapo stahovalo před frontou do Jihlavy a následně byli propuštěni.¹⁸⁶*

III.5. Odchod z Olomouce

Jak již bylo naznačeno, příslušníci gestapa byli z Olomouce evakuováni 6. května 1945, nicméně přípravy k této akci byly dlouhodobějšího rázu. Například většina spisového

¹⁸² Kriminální zaměstnanec Karel Duchoň (1907-1947) měl na olomouckém gestapu na starosti správu kuchyně, po válce byl souzen před MLS v Olomouci a popraven, viz Tamtéž, s. 16, dále: LIŠKA, O. a kol.: *Tresty smrti vykonané v Československu*, s. 57.

¹⁸³ ZAO-OI, fond MLS Olomouc č. kart. 171, sign. LS 102-47, *Výpis z protokolu s K. Raunerem, OÚ STB v Olomouci*, 12. XI. 1946, fol. 26.

¹⁸⁴ Viz např. ZAO-OI, fond MLS Olomouc č. kart. 170, sign. LS 85-47, *Protokol sepsaný s F. Langerem, NSB v Olomouci*, 18. X. 1945, fol. 9.

¹⁸⁵ FIALA, J.: *Z historie katovského řemesla v Olomouci*, s. 67.

materiálu, především se jednalo o osobní spisy jednotlivých zaměstnanců, byla odvezena do Brna již v říjnu roku 1944, zbytek dokumentů (kartotéky, udání a podobně) byl spálen přímo v Olomouci (na nádvoří věznice 2. nebo 3. května 1945). Asi v 18:00 hodin¹⁸⁷ tedy vyjíždí poměrně velká kolona automobilů (9 nebo 10 osobních automobilů, rozhlasový vůz, tři malé dodávky a pětitunový nákladní automobil) směrem na Svitavy a zastavuje se až v Poličce, kde celá skupina přespí.¹⁸⁸ Druhý den pokračuje v cestě do Jihlavy, kde se spojila se zaměstnanci gestapa z Brna, Přerova, Ostravy a dalších, načež celá výprava vyrazila směrem dále na západ, konkrétně do Tábora. Konec války je zastihl ve Vimperku (dle Langerera došlo k zatčení Američany až v bavorském městě Freyung, toto město se nachází cca 15 km od hranic),¹⁸⁹ kde se všichni zbývající personál gestapa z této skupiny (až na posádky několika vozů, které se porouchaly po cestě) vzdal americké armádě.¹⁹⁰

IV. Poválečné osudy

O Heidanově, resp. Langerově pobytu v americkém zajetí není k dispozici mnoho informací. Známý je pouze fakt, že americké úřady přislíbily zaměstnancům gestapa nevydání do sovětského zajetí, nicméně asi o týden později byli oba jmenovaní (včetně několika dalších) nedaleko obce Mirošice¹⁹¹ (žádná vesnice tohoto názvu minimálně v této oblasti neexistuje, nejspíše se jedná o chybu a pravděpodobně byla myšlena obec Mirošov, která je vzdálena cca 30 km od Příbrami, pozn. autora) předáni Rudé armádě. Odtud byli převezeni do Příbrami (v Heidanově výpovědi je nesprávně zmíněn Příbor, tato nepřesnost vznikla

¹⁸⁶ ZAO-OI, fond MLS Olomouc č. kart. 170, sign. LS 85-47, *Protokol sepsaný s F. Langerem, NSB v Olomouci*, 18. X. 1945, fol. 9.

¹⁸⁷ ABS Praha, f. 302, sign. 302-1-121, *Protokol s R. Heidanem, NBS v Olomouci*, 20. IX. 1945, fol. 13.

¹⁸⁸ Tamtéž.

¹⁸⁹ ZAO-OI, fond MLS Olomouc č. kart. 170, sign. LS 85-47, *Protokol sepsaný s F. Langerem, NSB v Olomouci*, 18. X. 1945, fol. 9.

¹⁹⁰ ABS Praha, f. 302, sign. 302-1-121, *Protokol s R. Heidanem, NBS v Olomouci*, 20. IX. 1945, fol. 13.

¹⁹¹ ZAO-OI, fond MLS Olomouc č. kart. 170, sign. LS 85-47, *Protokol sepsaný s F. Langerem, NSB v Olomouci*, 18. X. 1945, fol. 9.

bezpochyby kvůli nesprávnému překladu, neboť německý název obou měst je Freiberg, pozn. autora)¹⁹² a následně do Tábora, kde byli asi 14 dní umístěni ve vazební věznici tamního krajského soudu. Další jejich cesta vedla do Jihlavy a konečně zpět do Olomouce,¹⁹³ nicméně jak již bylo zmíněno, podrobnější informace o této etapě nejsou známy.

IV.1. MLS a ohlas v tisku

Na základě vydání dekretu prezidenta republiky č. 16/1945 Sb. o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech (tzv. „*Velký retribuční dekret*“) začaly na území celého Československa vznikat v sídlech krajských soudů tzv. Mimořádné lidové soudy a nejinak tomu bylo i v Olomouci. Zdejší MLS byl ustanoven dne 14. srpna 1945 a jeho přednostou byl jmenován JUDr. Jaroslav Matura, jeho náměstkem byl JUDr. Jaroslav Chlebníček. Již 3. srpna bylo vládou ČSR jmenováno 83 soudců z lidu a devět veřejných žalobců a sídlem MLS se stala budova Krajského soudu v Olomouci na Třídě svobody 16 (dnešní okresní soud).¹⁹⁴

Co se týče vlastních přelíčení, z obou bývalých zaměstnanců gestapa byl nejprve souzen Langer. Návrh obžaloby, v němž byl Langer obviněn podle § 2, § 5/1a, 2a, § 7/1 retr. zákona,¹⁹⁵ byl vypracován veřejným žalobcem O. Boháčem a předán Mimořádnému lidovému soudu v Olomouci 21. ledna 1947. Hlavní přelíčení s ním se následně konalo 20. března 1947, bylo zahájeno v 10:25 hodin, soudu předsedal JUDr. Jaroslav Matura, soudci z lidu byli Jan Gabrlík, Arnošt Tománek, František Řehořka a Vladimír Müller, obžalovanému byl přidělen

¹⁹² ABS Praha, f. 302, sign. 302-1-121, *Protokol s R. Heidanem, NBS v Olomouci, 20. IX. 1945*, fol. 13.

¹⁹³ ZAO-OI, fond MLS Olomouc č. kart. 170, sign. LS 85-47, *Protokol sepsaný s F. Langerem, NSB v Olomouci, 18. X. 1945*, fol. 9.

¹⁹⁴ FIALA, J.: *Z historie katovského řemesla v Olomouci*, s. 69-71.

K problematice MLS podrobněji viz BORÁK, M.: *Spravedlnost podle dekretu*, dále viz FROMMER, B.: *Národní očista. K MLS v Olomouci* podrobněji viz ŠUDŘICHOVÁ, L.: *Olomoučtí Němci souzení před Mimořádným lidovým soudem v letech 1945-1948*.

obhájce JUDr. Vladimír Rozsypal.¹⁹⁶ I přes velké množství svědectví, která hovořila v Langerův prospěch (například ve věci výše zmíněného Václava Krempla, dále ve věci propuštění jistého poručíka Kvapila a dalších),¹⁹⁷ byl shledán vinným ve všech bodech obžaloby a odsouzen k trestu smrti oběšením (rozsudek byl jednomyslně schválen a vynesen v 14:10 hodin),¹⁹⁸ načež byl obžalovaný odveden zpět do vazby. Trest byl posléze vykonán neveřejně o dvě hodiny později na nádvoří věznice Krajského soudu v Olomouci. V 16:25 hodin konstatoval soudní lékař MUDr. Evžen Prachař smrt.¹⁹⁹ Nutno však dodat, že nejvyšší trest byl v Langerově případě možná nepřiměřený, především s ohledem na obžalobu ve věci vraždy Krchy s Minaříkem,²⁰⁰ která byla jednou z věcí, v nichž byl Langer shledán vinným.²⁰¹ Langerovu verzi potvrdilo několik někdejších zaměstnanců olomouckého gestapa (včetně samotného Heidana) a proti vypovídal pouze dozorce Hyža.

Heidanova obžaloba, vypracovaná prokurátorem O. Gregorou, byla předána MLS již 27. ledna 1947, nicméně přelíčení bylo na základě žádosti prokurátora ze dne 4. února 1947 odročeno kvůli stíhání dr. Josefa Spohra, v němž Heidan vystupoval jako svědek.²⁰² Hlavní přelíčení tedy bylo stanoveno až na 17. dubna téhož roku. Kromě předsedy dr. Matury a obžalovaného Heidana (kterého zastupoval advokát JUDr. Leo Hrbek) byli účastni soudci z lidu Vítězslav Pospíšil, Josef Husička, František Šrámek a Josef Černý a stejně jako u Langer a dalších zapisovatelka Polášková. Přelíčení bylo zahájeno již v 9:00 hodin a

¹⁹⁵ ZAO-OI, fond MLS Olomouc č. kart. 170, sign. LS 85-47, *Návrh obžaloby, Veřejný žalobce u MLS v Olomouci, 21. I. 1947*, fol. 54.

¹⁹⁶ ZAO-OI, fond MLS Olomouc č. kart. 170, sign. LS 85-47, *Hlavní přelíčení s F. Langerem, MLS v Olomouci, 20. III. 1947*, fol. 70.

¹⁹⁷ Tamtéž, fol. 70-72.

¹⁹⁸ ZAO-OI, fond MLS Olomouc č. kart. 170, sign. LS 85-47, *Poradní protokol, MLS v Olomouci, 20. III. 1947*, fol. 75.

¹⁹⁹ ZAO-OI, fond MLS Olomouc č. kart. 170, sign. LS 85-47, *Protokol sepsaný u MLS v Olomouci, 20. III. 1947*, fol. 77.

²⁰⁰ Podrobněji k případu Krchy a Minaříka viz BLATECKÁ, A.: *Nacističtí vězeňští dozorcí před Mimořádným lidovým soudem v Olomouci*.

²⁰¹ Viz příloha č. 6.

Heidan byl obviněn podle § 3, § 3/1, § 7/1, § 7/3, § 5/1a, § 8/2a a § 10. Nepomohla mu ani kladná svědecká výpověď generála Františka Kryštofa (zatčen 5. června 1944), kterého nechal Heidan na žádost jeho manželky propustit. Stejně tak mu nepomohly ani další kladné výpovědi (například ve věci obchodníka s klavíry Dopity, v jehož prospěch svědčil Heidan u soudu).²⁰³ Heidanovi přitížilo zejména nařízení výše zmíněných poprav v Doloplazích a v Charváttech z 26. listopadu 1944 a smrt 21 účastníků povstání v Přerově, jejichž popravu společně se svým nadřízeným Rauschem nařídil. Vzhledem k velkému množství svědků se přelíčení protáhlo až do 15:35 hodin, kdy padl jednomyslně schválený a vzhledem k množství obvinění očekávatelný rozsudek, jímž byl Heidan odsouzen k nejvyššímu trestu. Jak dokládá sepsaný protokol, trest byl vykonán přibližně o dvě hodiny později a stejně jako v Langerově případě neveřejně, tedy pouze za účasti úředníků MLS: „V 17:40 hod. pol. byl odsouzený předveden z vazby v průvodu stráže a duchovního. Předseda přečetl znovu rozsudek Mimořádného lidového soudu v Olomouci a předal odsouzeného vykonavateli hrdelních trestů. Vykonavatel hrdelních trestů se svým pomocníkem vykonal pak na odsouzeném trest smrti a výkon hlásil předsedovi. Po 14 minutách na výzvu předsedovu ohledal soudní lékař MUDr. Jar[oslav] Halík tělo odsouzencovo a konstatoval smrt.“²⁰⁴

Nezbývá než dodat, že kriminální komisař a *SS-Hauptsturmführer* Richard Heidan byl zároveň i posledním popraveným příslušníkem olomouckého gestapa, který byl popraven přímo v Olomouci (z příslušníků gestapa zde byli poté popraveni pouze Eduard Hurník²⁰⁵ a již zmíněný Karl Streit). Co se týče reflexe odsouzení a poprav vedoucích příslušníků olomouckého gestapa v tisku, zmínky se dají nalézt pouze ve výše zmíněném deníku

²⁰² ZAO-OI, fond MLS Olomouc č. kart. 171, sign. LS 102-47, *Panu předsedovi MLS, MLS v Olomouci, 4. II. 1947*, fol. 85.

²⁰³ ZAO-OI, f. MLS Olomouc, č. kart. 171, sign. LS 102-47, *Hlavní přelíčení s R. Heidanem, MLS v Olomouci, 17. IV. 1947*, fol. 137.

²⁰⁴ ZAO-OI, f. MLS Olomouc, č. kart. 171, sign. LS 102-47, *Protokol sepsaný u MLS v Olomouci, 17. IV. 1947*, fol. 144.

Osvobozený našinec, v němž lze nalézt stručné a citově nezabarvené články o přelíčení a následném provedení rozsudků smrti, jedná se tedy v podstatě jen o parafráze rozsudků.²⁰⁶ Je možné, že v této době již ochladly počáteční vášně spojené s *Národní očišťou* a rozsudky MLS byly již brány jen jako nutnost, poslední rozsudky byly navíc vynášeny v časovém presu, neboť bylo nutné celou záležitost retribučního soudnictví uzavřít do vypršení platnosti zmíněných dekretů.²⁰⁷

Jak tedy bylo nastíněno, tato práce mapuje životní osudy a kariéry dvou konkrétních zaměstnanců gestapa, oba s letitými zkušenostmi v oblasti policejní práce, navíc podpořené působením na mnoha různých působištích (ať již na území Říše, Protektorátu či v Langerově případě i Slovenského štátu). Co se týče kariérního postupu, u Franze Langerera je velice zajímavý fakt, že se jako sudetský Němec dopracoval na tak vysokou pozici (sudetští Němci byli často zaměstnáváni pouze na „podřadnější“ pozice, ať se jednalo o vězeňské dozorce, řidiče či řadové zaměstnance). Langerovi k jeho povýšení bezpochyby pomohlo jeho dlouholeté působení u policie ve Vídni, spolu s brzkým vstupem do SS získal téměř jistě mnohem lepší reputaci, než například jeho olomouctí podřízení (taktéž sudetští Němci).

²⁰⁵ Kriminální zaměstnanec Eduard Hurnik (1895-1947) působil během okupace u opavského gestapa, viz BIMAN, S. a kol.: *Kdo byl kdo v říšské župě Sudety*, heslo HURNIK.

²⁰⁶ *Gestapák Langer popraven*. In: *Osvobozený Našinec*, roč. 80, č. 91, 21. III. 1947, s. 5, respektive *Poslední olomoucký gestapák popraven*. In: *Osvobozený Našinec*, roč. 80, č. 91, 18. IV. 1947, s. 5.

²⁰⁷ Viz například NEČAS, Jaroslav: *Mimořádný lidový soud v Hradci Králové 1945-1948 a jeho ohlas v dobovém tisku*. Bakalářská diplomová práce. Brno 2011, s. 62.

Závěr

Stejně jako mnozí další zaměstnanci gestapa byli i Richard Heidan a Franz Langer zkušenými vyšetřovateli s dlouholetou praxí v policejní práci, což byl jeden z důvodů vysoké efektivity potírání rezistence a dalších činností spojených s nacistickým represivním aparátem. Kombinace léty nasbíraných zkušeností a nechvalně známého použití násilí při tzv. zostřených výsleších umožňovala velice účinně vyhledávat a následně likvidovat téměř veškerý odpor. Jak je však vidno z některých zmíněných příkladů, bylo by pošetilé se na zaměstnance gestapa dívat černobíle pouze jako na skupinu bezcitných a bezohledných násilníků, kteří využívají jakékoliv záminky k použití násilí.

Co se týče kompletní rekonstrukce činnosti obou výše zmíněných v období okupace, je téměř nemožné vytvořit ucelený obraz už jen vzhledem k relativně malému množství a jednostrannosti dochovaných archivních materiálů. Spisy vzniklé v rámci poválečného vyšetřování pochopitelně nemohou obsáhnout veškerou činnost, neboť primárním účelem vzniku těchto materiálů bylo prošetření konkrétních zločinů a například každodennost úředníků gestapa zůstává až na nepatrné výjimky silně upozaděna. Dalším problémem je výše zmíněná jednostrannost, neboť němečtí úředníci byli s blížícím se koncem války velice důkladní v likvidaci veškerého spisového materiálu vlastní provenience (stejně tak je v podstatě nemožné získat například fotografie, ať již skupinové, či jednotlivých zaměstnanců, portrétní fotografie ve valné většině pochází až z poválečného období), je tedy otázkou náhody, když se nějaký takový pramen objeví, většinou tyto dochované materiály poskytnou navíc jen dílčí informace.²⁰⁸

²⁰⁸ Příkladem budiž osobní karty příslušníků SS, z nichž lze získat jen minimum informací o kariérním postupu, případně o rodinných příslušnících dotyčných členů.

Seznam zkratk

ABS	Archiv bezpečnostních složek
gestapo	Geheime Staatspolizei
KriPo	Kriminalpolizei
KS	Krajský soud
KT	Koncentrační tábor
MLS	Mimořádný lidový soud
NSB	Národní stráž bezpečnosti
NSDAP	Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei
NSV	Nationalsozialistische Volkswirtschaft
OrPo	Ordnungspolizei
OÚ STB	Okresní úřadovna Státní bezpečnosti
RSHA	Reichssicherheitshauptamt
SA	Sturmabteilung
SD	Sicherheitsdiest
SdP	Sudetendeutsche Partei
SNB	Sbor národní bezpečnosti
SS	Schutzstaffel
ZAO	Zemský archiv v Opavě

Seznam pramenů a literatury

1. Archivní prameny a soukromé sbírky

Archiv bezpečnostních složek, Praha:

fond 52 (Výpovědi zaměstnanců gestapa a SD)

sign. 52-84-5, *Jmenný seznam příslušníků gestapa.*

fond 302 (Hlavní správa vojenské kontrarozvědky)

sign. 302-1-121, *Protokol s R. Heidanem, NBS v Olomouci, 20. IX. 1945.*

fond 305 (Ústředna státní bezpečnosti)

sign. 305-256-3, *Kotter Wolfgang, gestapák - zatčení, OÚ STB v Olomouci.*

Kartotéka členů NSDAP, SA a držitelů medaile za zásluhy za 1. říjen 1938.

Karta F. Langer.

Bundesarchiv, Berlin (Německo):

SSO, sign. SSO74A, *R. Heidan* (kopie).²⁰⁹

Národní archiv, Praha:

fond Národní soud, sl. 316-81-2 (nezpracováno).

National Archives and Records Administration, Washington (USA):

SS Members List, R. Heidan (kopie).

Osobní sbírka Rudiho Claeye, Sint Niklaas (Belgie):

Befehlsblatt des Chefs der Sicherheitspolizei und des SD,
6. II. 1943 (kopie).

CROWCASS detention list 14 (kopie).

²⁰⁹ Autor pracoval s kopií karty, která byla pořízena Mgr. Janem Vajskebrem a která je uložena ve sbírkách oddělení zkoumání let 1938-1945 v Ústavu pro studium totalitních režimů v Praze.

Osobní sbírka Jiřího Padevěta, Praha:

fotografie R. Heidana a F. Langer.

Zemský archiv v Opavě, pobočka Olomouc:

fond MLS Olomouc

č. kart. 170, sign. LS 85-47 (Langer).

č. kart. 171, sign. LS 102-47 (Heidan).

2. Edice pramenů a dobový tisk²¹⁰

NOVICKÝ, Alfons (ed.): Garňák. *K setkání bývalých vězňů gestapa v Olomouci v Týdnu boje proti fašismu*. Olomouc 1956.

Osvobozený Našinec: deník čsl. strany lidové. List pracujícího katolického lidu, roč. 80, č. 67, 91, Olomouc 1947.

3. Literatura

ADAMEC, Václav: *Mýtus Koslowski: kriminální rada brněnské řídicí úřadovny Gestapa Otto Koslowski*. In: *Paměť a dějiny*, roč. 8, 2014, č. 4, s. 76-89.

ADAMEC, Václav: *Otto Koslowski. Případová studie k dějinám nacistického bezpečnostního aparátu na Moravě*. Bakalářská diplomová práce. Brno 2010

ADAMEC, Václav: *Referát II A brněnského Gestapa 1939-1943*. Magisterská diplomová práce. Brno 2012.

AUSKÝ, Stanislav A.: *Vojska generála Vlasova v Čechách. Kniha o nepochopení a zradě*. Praha 1992.

BARTOŠ, Josef: *Odboj proti nacistickým okupantům na Olomoucku v letech 1939-1945*. Olomouc 1997.

²¹⁰ Uloženo ve Vědecké knihovně v Olomouci.

BARTOŠ, Josef - TRAPL, Miloš: *Za nacistické okupace (úvodní podkapitola: Prameny a literatura, Německá okupace města, Ekonomický vývoj, Postavení církvi, Školství, Problémy kultury, Odpor a odboj v prvních letech okupace)* In: SCHULZ, Jindřich a kol.: *Dějiny Olomouce. 2. svazek.* Olomouc 2009.

BIMAN, Stanislav a kol.: *Kdo byl kdo v říšské župě Sudety. Biografická příručka A-Z.* CD nosič. Litoměřice 2008.

BLATECKÁ, Anna: *Nacističtí vězeňští dozorcí před Mimořádným lidovým soudem v Olomouci.* Rukopis bakalářské diplomové práce. Olomouc 2016.

BORÁK, Mečislav: *Na příkaz Gestapa. Nacistické zločiny na Těšínsku.* Ostrava 1990.

BORÁK, Mečislav: *Spravedlnost podle dekretu. Retribuční soudnictví v ČSR a Mimořádný lidový soud v Ostravě, 1945-1948.* Šenov u Ostravy 1998.

ČERNÝ, Vladimír: *Nacistická bezpečnostní police na Moravě v letech 1944-1945. Případová studie k historii nacistického represivního aparátu na Moravě a jeho velitele Maxe Rausche v posledních měsících okupace.* In: *Brno v minulosti a dnes.* Brno, v tisku.

ČERNÝ, Vladimír: *Protipartyzánské operace na Moravě v letech 1944-1945.* Disertační práce. Brno 2006.

DAMS, Carsten – STOLLE, Michael: *Gestapo. Moc a teror ve Třetí říši.* Praha 2010.

DORFEY, Beate - Weiß, Petra: *Stadtführer Koblenz Auf den Spuren des Nationalsozialismus.* Koblenz 2012, s. 45-48.

FIALA, Jiří: *Z historie katovského řemesla v Olomouci. III. Popravy v Olomouci za nacistické okupace v letech 1939 - 1945 a během činnosti zdejšího Mimořádného lidového soudu v letech 1945 - 1948.* In: *Zprávy Vlastivědného muzea v Olomouci, č. 298.* Olomouc 2009, s. 61-86.

FRITZ, Stephen G: *Endkampf: Soldiers, Civilians and the Death of the Third Reich.* Lexington 2004.

FROMMER, Benjamin: *Národní očišťa: retribuce v poválečném Československu.* Praha 2010.

GEIDT, Lenka: *Magdalena Siwy (1920–1946). Službou u ostravského Gestapa na šibenici.* In: *Paměť a dějiny* roč. 9, 2015, č. 2, s. 88–97.

- GRÉZL, Jiří: *Činnost Mimořádného lidového soudu v Olomouci 1945*. Šumperk 2007.
- HOFMANOVÁ, Vendula: *SS-Hauptsturmführer a kriminální rada Heinrich Gottschling (1909-1947). Vedoucí Gestapa v Olomouci (1940-1942), Kladně (1943-1944) a Táboře (1944-1945)*. Rukopis připravované bakalářské diplomové práce. Olomouc.
- JIRÁK, Petr: *Pronásledování skupiny partyzánů na Přerovsku začátkem května 1944*. In: Sborník Státního okresního archivu Přerov, sv. 23, 2015, s. 42-70.
- KAŇÁK, Petr - KRČMÁŘ, Dalibor - VAJSKEBR, Jan: *S jasným cílem a plnou silou. Nasazení německých policejních složek při rozbití Československa 1938-1939*. Terezín 2014.
- KOPEČEK, Pavel: *Cílem byla svoboda. Odbojové hnutí na Přerovsku, Kojetínsku, Hranicku a Lipnicku v letech 1939-1945*. Praha 2015.
- KOPEČEK, Pavel: *Přerovsko v období nacistické okupace - některé hospodářské, politické, vojenské a bezpečnostní aspekty vývoje v tomto období*. In: Sborník Státního okresního archivu Přerov. Přerov 2011, s. 134-146.
- KOPEČEK, Pavel: *Odbojové hnutí na Přerovsku a Hranicku v letech 1943-1945*. In: Sborník Státního okresního archivu Přerov. Přerov 2010, s. 182-230.
- KYNCL, Vojtěch: *Bez výčitek - genocida Čechů po atentátu na Reinharda Heydricha*. Praha 2012.
- KYNCL, Vojtěch: *Ležáky: obyčejná vesnice, Silver A a pardubické Gestapo v zrcadle heydrichiády*. Pelhřimov 2008.
- LAPÁČEK, Jiří: *Příspěvek k poznání přerovského povstání*. In: Sborník Státního okresního archivu Přerov, sv. 23, 2015, s. 78-121.
- LIŠKA, Otakar a kol.: *Tresty smrti vykonané v Československu v letech 1918-1989*. Praha 2006.
- LUMSDEN, Robin: *The Allgemeine-SS*. Oxford 1993.
- MALLMANN, Klaus: *Hony na lidi a masové vraždění*. In: PAUL, Gerhard - MALLMANN, Klaus - Michael: *Gestapo za druhé světové války*. Praha 2010, s. 317-345.
- MOLLO, Andrew: *Uniforms of the SS. Vol. 1: Allgemeine SS 1923-1945*. London 1991.

NEČAS, Jaroslav: *Mimořádný lidový soud v Hradci Králové 1945-1948 a jeho ohlas v dobovém tisku*. Bakalářská diplomová práce. Brno 2011

OHLÍDAL, Leopold: *Zločiny ostravského Gestapa v posledních měsících války*. In: Ostrava. Příspěvky k dějinám a současnosti Ostravy a Ostravska. Ostrava 1979, s. 251-257.

PADEVĚT, Jiří: *Krvavé finále. Jaro 1945 v českých zemích*. Praha 2015.

PROKEŠOVÁ, Kristýna: *Karl Streit (1898-1948) poslední velitel přerovského gestapa a poslední popravený příslušník SS v Olomouci*. Rukopis připravované bakalářské diplomové práce. Olomouc 2016.

SEĎA, Radomír: *Pět proti Gestapu*. Ostrava 2014.

SEĎA, Radomír: *Ostravské Gestapo a osudy jeho konfidentů*. In: Ostrava. Příspěvky k dějinám a současnosti Ostravy a Ostravska. Ostrava 2012, s. 82-113.

SLÁDEK, Oldřich: *Stanné právo a stanné soudy*. In: PAUL, Gerhard - MALLMANN, Klaus - Michael: *Gestapo za druhé světové války*, s. 346-368.

SLÁDEK, Oldřich: *Zločinná role Gestapa*. Praha 1986.

SNYDER, Timothy: *Krvavé země: Evropa mezi Hitlerem a Stalinem*. Praha 2013.

SYRNÝ, Marek a kol.: *Slovenské národné povstanie. Slovensko a Európa v roku 1944*. Banská Bystrica 2014

ŠEVEČKOVÁ, Jana: *Činnost referátu IIBM brněnské řídicí úřadovny gestapa v letech 1939–1945*. Magisterská diplomová práce. Brno 2010.

ŠUDŘICHOVÁ, Lenka: *Olomoučtí Němci souzení před Mimořádným lidovým soudem v letech 1945-1948*. Bakalářská diplomová práce. Olomouc 2001.

UNZEITIG, Josef Ivo: *O našinci*. In: *Knihovní obzor. Čtvrtletník Vědecké knihovny v Olomouci*, 1994/2. Dostupné z WWW: <http://www.vkol.cz/cs/dokumenty/knihovni-obzor/ko-1994-2/clanek/o-nasinci/> [cit. 27. X. 2015].

VAŠEK, František - ČERNÝ, Vladimír - BŘEČKA, Jan: *Místa ztropená krví. Kounicovy studentské koleje v Brně v letech nacistické okupace 1940-1945*. Brno 2015.

WILDT, Michael: *Radikalizace a seberadikalizace roku 1939. Zrození Hlavního říšského bezpečnostního úřadu (Reichssicherheitshauptamt) z ducha masových vražd páchaných jménem německého extrémního národovectví*. In: PAUL, Gerhard - MALLMANN, Klaus Michael: Gestapo za druhé světové války. Praha 2010, s. 21-53.

ŽAMPACH, Vojtěch: *Oběti heydrichiády na Ostravsku v roce 1941*. In: Ostrava. Příspěvky k dějinám a současnosti Ostravy a Ostravska. Ostrava 1989, s. 228-241.

ŽIKEŠ, Vladimír: *Slovenské národní povstání bez mýtů a legend*. Praha 1990.

4. Webové stránky

<http://forum.valka.cz/topic/view/48421/Zemebranceky-pesi-pluk-c-37> [cit. 2. II. 2016].

<http://www.hoyerswerda.de/> [cit. 10. I. 2016].

<http://www.lexikon-der-wehrmacht.de/Soldat/Volkssturm.htm> [cit. 31. III. 2016].

<http://www.jmsieber.cz/muzeum/index.php?id=2359&lastid=1064&level=2> [cit. 26. II. 2016].

<http://www.vuapraha.cz/soldier/8536629> [cit. 23. III. 2016].

Resumé

The main object of this thesis is to create the first biographical study following life stories of two gestapo and SS officers, *Kriminalkommissar* and *SS-Hauptsturmführer* Richard Heidan and *Kriminalinspektor* and *SS-Obersturmführer* Franz Langer. These two representatives spent their careers during World War II in the Protectorate of Bohemia and Moravia where they both served in the Gestapo-Außendienststelle Olmütz, Heidan as a chef and Langer as his deputy officer. The main part of this thesis is logically divided into four chapters following their life stories representing specific period of their lives. The first chapter reconstructs early life of Heidan and Langer and their careers until their transfer into Olomouc. The second chapter takes place between years 1939 (when Langer comes in Olomouc) to 1944. During this year the work of gestapo officers is transforming mainly to anti-partisan warfare. Third chapter is following some important anti-partisan operations (executions in Doloplazy and Charváty, actions in velká Bystřice, Nová Dědina and Přerov). Finally, the fourth chapter reconstructs their life path after the end of the World War II, their trials within the Extraordinary People's Court in Olomouc and then their executions.

Seznam příloh

Příloha č. 1: Seznam služebních hodností tajné policie a SS (ADAMEC, V.: *Otto Koslowski*. Brno 2010).

Příloha č. 2: Fotografie a podpisy R. Heidana a F. Langerera (osobní archiv J. Padevěta; ZAO-OI, fond MLS Olomouc č. kart. 170, sign. LS 85-47, respektive č. kart. 171, sign. LS 102-47).

Příloha č. 3: Heidanova karta SSO (přední strana; Bundesarchiv Berlin, SSO, sign. SSO74A, *R. Heidan*).

Příloha č. 4: Langerova karta NSDAP (přední strana; ABS Praha, Kartotéka NSDAP, *Karta F. Langerera*).

Příloha č. 5: Rozsudek R. Heidana (ZAO-OI, fond MLS Olomouc č. kart. 171, sign. LS 102-47, *Rozsudek, MLS v Olomouci, 17. IV. 1947*, fol. 142-143).

Příloha č. 6: Rozsudek F. Langerera (ZAO-OI, fond MLS Olomouc č. kart. 170, sign. LS 85-47, *Rozsudek, MLS v Olomouci, 20. III. 1947*, fol. 76).

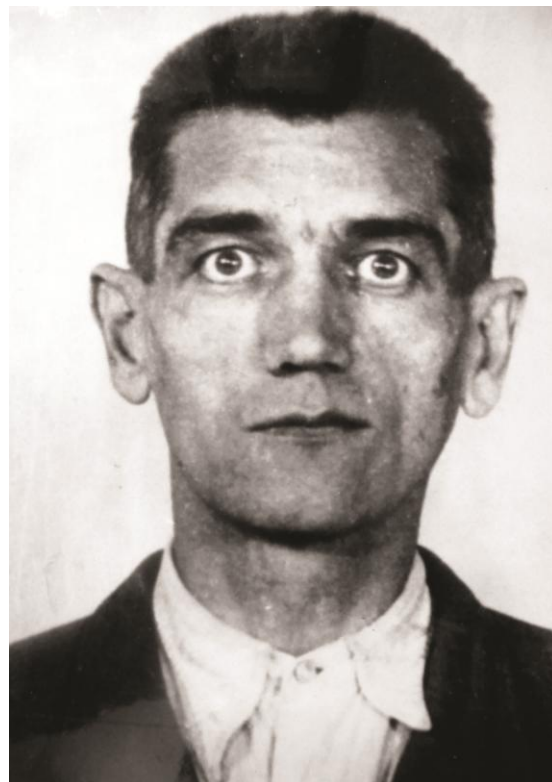
Příloha č. 1: Seznam služebních hodností tajné policie a SS

Služební hodnost	Odpovídající hodnost SS
Kriminální asistent	<i>SS-Oberscharführer</i>
Vrchní kriminální asistent	<i>SS-Hauptscharführer</i>
Kriminální tajemník	<i>SS-Untersturmführer</i>
Vrchní kriminální tajemník	<i>SS-Untersturmführer</i>
Kriminální inspektor	<i>SS-Obersturmführer</i>
Kriminální komisař	<i>SS-Obersturmführer</i>
Kriminální rada	<i>SS-Hauptsturmführer</i>
Kriminální ředitel	<i>SS-Sturmbannführer</i>
Vládní a kriminální rada	<i>SS-Sturmbannführer</i>
Vrchní vládní a kriminální rada	<i>SS-Obersturmbannführer</i>
Vládní a kriminální ředitel	<i>SS-Standartenführer</i>
Říšský kriminální ředitel	<i>SS-Standartenführer</i>

Příloha č. 2: Fotografie a podpisy R. Heidana a F. Langer

R. Heidan

F. Langer

*Heidan
Ry.*

F. Langer

Příloha č. 3: Heidanova karta SSO (přední strana)

Dienstgrad	Ref. Dat.	Dienststellung	von	bis	h'amtl.	Eintritt in die SS:	272 023	Dienststellung	von	bis	h'amtl.
0'Stuf.	9.11.38	F. 40	9.11.38			Eintritt in die Partei: 15.33.	2456 440				
0'Stuf.	20.4.42						13.9.93.				
Hpt'Stuf.	21.6.44					Richard Heidan					
Stehaf.						Größe: 172	Geburtsort: Hoyerswerda				
0'Stuhaf.						Anschrift und Telephon:					
Staf.											
Überf.						SS-ZA. 165 076	Juleschlar				
Brif.						Winkelträger	SA-Sportabzeichen Br.				
Gref.						Coburger Abzeichen	Olympia				
0'Gref.						Blutorden	Reitersportabzeichen Ritterf.				
						Gold. HJ-Abzeichen	Fahrabzeichen				
						Gold. Parteiabzeichen	Reichssportabzeichen				
						Gauehrenzeichen	D. L. R. G.				
						Totenkopfring	SS-Leistungsabzeichen				
						Ehrendegen					
SS- und Zivilstrafen:		Familienstand: verh. 4.9.15		Beruf: erlernt Stellmacher		jetzt Krim.-Kom.		Parteilätigkeit:			
		Ehefrau: Johanna Zeulschel 28.8.92. Bautzen		Arbeitgeber: Staapoleitstelle Koblenz							
		Mädchenname: Geburtsort: Bautzen		Volksschule 7. Kl.		Höhere Schule					
		Parteilagenossin: Tätigkeit in Partei:		Fach- od. Gew.-Schule Pol. Beam. Sch.		Technikum					
		Religion: gottgl.		Handelschule		Hochschule					
		Kinder: K.A. ogL (d. Ehefrau 1934)		Fachrichtung:							
		1.5.11.19 4.		Sprachen:				Stellung im Staat (Gemeinde, Bohrdn, Postf., Industrie):			
		2.16.7.23 U 5.		Führerscheine:							
		3. 5.		Ahnenachweis:		Lebensborn:					

Příloha č. 4: Langerova karta NSDAP (přední strana)

Kreis	Ortsgruppe und Wohnort	ab
COG:	Wien	N. 2. 23. 10. 40
Glm	Olmütz I	22. NOV. 40
Name: Langer Franz		
Beruf: Insp.		
Wohnort: Olmütz, Martin Lutherstr. 2/9		
Geb.-Datum: 16.1.09 Geb.-Ort: Mikolobung		
Mitgl.-Nr. 6 123 142		Eintritt: 1.5.38
Pl.-Nr.		Gep.-Nr.
Austritt: Unbef. verzogen:		
Bestorben: Ueberwiesen an Gau:		
Ausschluss:		

Příloha č. 5: Rozsudek R. Heidana

Jménem republiky:

mimořádný lidový soud v Olomouci uznal po veřejném hlavním přelíčení dne 17. dubna 1947 konaném takto právem:

obžalovaný

Richard Heidan,

nar. 13. 9. 1893 v Heuerwerdē, příslušný do Drážďan, bývalý kriminální komisař gestapa, německé národnosti, gottgläubig, v Olomouci t. č. ve zdejší řádné vazbě vyšetřovací

jest vinen,

že v době zvýšeného ohrožení republiky:

I/ od září 1938 do května 1945 na různých místech republiky, zejména od 1. 10. 1942 v Olomouci byl

a/ členem a velitelem, totiž Hauptsturmführerem organizace SS

b/ členem, totiž vrchním sekretářem a později šéfem úřadovny Geheime Staatspolizei /gestapo/ v Olomouci, t. j. organizace podobné povahy jako ty, které jsou v par. 2 retr. zák. výslovně jmenovány,

II/ zejména od 1. října 1942 do května 1945 v Olomouci podporoval a propagoval nacistické hnutí zejména svými projevy na apelech zaměstnanců olomouckého gestapa a školením t. zv. Abwehrbeauftragterů t. j. spolek mezi gestapem a válečně důležitými podniky,¹

III/ v součinnosti s jinými gestapáky ve službách a v zájmu Německa zavinil ztrátu svobody většího počtu obyvatel republiky, a to:

a/ od podzimu 1940 asi do května 1941 nezjištěného většího počtu osob na Frenštátsku, Valašsko-Meziříčsku tím, že dal příkaz k zatčení těchto osob jako účastníků ilegální organizace Národní obrana,

b/ v r. 1942 asi 150 osob na Uhersko-Hradištsku tím, že nařídil jejich zatčení jako členů ilegální organizace,

c/ od 1. 10. 1942 do května 1945 v Olomouci nezjištěného počtu osob tím, že podepsal návrhy na jejich dodání do koncentračních táborů,

IV/ ve službách a v zájmu Německa způsobil v součinnosti s jinými smrt obyvatelů republiky a to:

a/ jako přisedící t. zv. stanného soudu v Brně v červnu-červenci 1942 t. zv. soudním rozsudkem smrt nejméně 5 obyvatel republiky blíže nezjištěných, mezi nimi Viktora Klingra,

b/ od podzimu 1940 nařízením sub III a/ uvedeným způsobil smrt nejméně 7 osob, /:které pak zemřely v koncentračních táborech nebo byly popraveny:/,

c/ v únoru 1945 v Olomouci zavínil smrt Waltra Knappeho a Jiřiny Nyklové zejména tím, že zakázal převoz těchto těžce raněných do nemocnice,

d/ v r. 1944: 7 příslušníků býv. protektorátní policie tím, že v součinnosti s jinými je dal dopravit do KZ, kde zahynuli,

e/ 23. II. 1945 zavínil smrt ruského poručíka, ruské parašutistky a Václava Mikoláška ve Velké Bystřici tím, že dal Frant. Langrovi rozkaz k provedení akce,

V/ v zájmu a ve službách Německa v součinnosti s jinými dopustil se zločinu vraždy podle par. 134, 136 tr. z. tím, že s dalšími gestapáky jako spolupachateli proti osobám dále uvedeným v tom úmyslu, aby je usmrtil takovým způsobem jednal, zejména k vraždě sám vrahy sjednal, k provedení vraždy příkaz dal a její provedení sám řídil, že z toho povstala smrt oněch osob a to:

1/ 26. 11. 1944 v Doloplazích Františka Medka, Vojtěcha Ječmínka² a Aloise Jánošíka /:příkaz k provedení této vraždy:/,

2/ 26. 11. 1944 v Charvátech smrt Jaroslava Navrátila /:sám řídil tuto popravu:/,

3/ 2. 5. 1945 v Olomouci-Lazcích smrt 21 osob jako účastníků povstání v Přerově dne 1. 5. 1945 /:Jana Švehláka, Ladislava Kelnera, Rudolfa Klímy, Emila Kovaříka, Josefa Zapletala, Josefa Novotného, Matyldy Dokládálové, Jana Sedláka, Hynka Smolky, Jana Machovce, Josefa Bezszleziny, Otakara Valenty, Jaroslava Motáně, Rad. Zmeškala, Františka Vitáska, Hynka Kokojana, Antonína Krále, Jaroslava Dokládala, Dr. Čestmíra Soboly, Hynka Vlčka a Karla Ertla:/ a dvou dalších nezjištěných mužů³, spolu s Rauschem nařídil popravu těchto osob,

VI/ ve službách a zájmu Německa dopustil se zločinu krádeže podle par. 171, 173, 174 I b, II a, 179 tr. z. tím, že v říjnu 1942 v Brodce u Přerova ve společnosti s dalšími gestapáky jako spoluzloději z držení a bez přivolení Ladislava Škopa odňal pro svůj žitek cizí věci movité v hodnotě přes 20.000 K a to: bytové zařízení, obrazy, kožichy, stolní a ložní prádlo, elektrický sporák, věci to v hodnotě přes 600.000 K, při čemž použil nebezpečné pohružky proti Ladislavu Škopovi, aby se v držení věcí ukradených zachoval,⁴

VII/ zneužil tísně způsobené národní a politickou persekucí, aby se obohatil na úkor fyzické osoby, zejména tím, že na jaře 1944 v Olomouci přiměl Břetislava Drápala, který byl gestapem zatčen, aby souhlasil s prodejem 10 m látky na šaty, která byla Drápalovi gestapáky z bytu odcizena, za nepřiměřeně nízkou cenu 350 K,

VIII/ ze zlomyslnosti opomenul překaziti dále uvedené zločiny, ač je mohl snadno překaziti, aniž vydal v nebezpečí sebe, své příslušníky, nebo ty, již jsou pod jeho zákonnou ochranou, totiž zločiny podle par. 5 odst. 2 a retr. zák., t. j. zločiny veřejného násilí vydíráním podle par. 98 a tr. z. spáchané příslušníky gestapa jemu podřízenými, zejména tím, že osobám gestapem

zatčeným skutečné násilí učinili, aby na nich vynutili nějaké konání, totiž doznání k t. zv. trestným činům, a to zejména zločin:

a/ gestapáka Bohumila Loibnera dne 15. 3. 1945 v Nové Dědině, kdy týráním vynucoval na Vlastimilu Augustinovi doznání o stycích s partyzány a jejich počtu,

b/ 11. 9. 1944 v Olomouci gestapáka Kurta Raunera a dalších, kteří týráním vynucovali doznání na Ferdinandu Kopovi,

c/ na jaře 1944 v Olomouci gestapáka Schlesingera, Kottra a dalších, kteří týráním Hrušky-Přenečného vynucovali na něm doznání o účasti v ilegální organizaci,

čímž spáchal

ad I/ zločin podle par. 2 retr. zák.

ad II/ zločin podle par. 3, odst. 1 retr. zák.

ad III/ zločin podle par. 7, odst. 1 retr. zák.

ad IV/ zločin podle par. 7, odst. 3 retr. zák.

ad V/ zločin podle par. 5, odst. 1 a retr. zák.

ad VI/ zločin podle par. 8, odst. 2 a retr. zák.

ad VII/ zločin podle par. 10 retr. zák.

ad VIII/ zločin podle par. 212 tr. z. a par. 20 retr. zák.

a odsuzuje se za to

podle par. 5 odst. 1 retr. zák. s ohledem na par. 34 tr. z.

k trestu smrti

Podle par. 14 lit. a/ cit. zákona pozbývá obžalovaný občanské cti navždy

Podle par. 14 lit. c/ cit. zákona propadá jmění obžalovaného ve prospěch státu.

Podle par 389 tr. ř. jest obžalovaný povinen nahraditi náklady trestního řízení, které se zvláštním usnesením prohlašují za nedobytné.

Mimořádný lidový soud v Olomouci

dne 17. dubna 1947.

Polášková

Matura

Příloha č. 6: Rozsudek F. Langer

Jménem Republiky!

Mimořádný lidový soud v Olomouci uznal dne 20. března 1947. po hlavním veřejném přelíčení takto právem:

Obžalovaný

František Langer,

nar. 16. 1. 1898. v Mikulov, ženatý býv. Inspektor gestapa v Olomouci, nyní ve vazbě,

jest vinen,

že v době zvýšeného ohrožení republiky:

I./ od března 1939 do května 1945 v Olomouci a jinde byl:

a/ členem a velitelem, totiž Obersturmführerem SS,

b/ členem, totiž kriminálním inspektorem gestapa, tedy organizace podobné povahy, jako jsou ty, které jsou v § 2 retr. zák. výslovně jmenovány,

II./ ve službách a v zájmu Německa dopustil se zločinu vraždy podle §§ 134, 136 tr. z. tím, že spolu s dalšími gestapáky jako spolupachateli proti osobám dále uvedeným v tom úmyslu, aby je usmrtil, takovým způsobem jednal, zejména k vraždě sám vrahy sjednal, k provedení vraždy příkaz dal a její provedení sám řídil, že z toho povstala smrt oněch osob, a to:

1./ dne 26. XI. 1944 v Doloplazích Františka Medka, Vojtěcha Ječmínka⁵ a Aloise Janošíka,

2./ dne 22. II. 1945 ve Velké Bystřici ruského poručíka, ruské parašutistky a Václava Mikoláška,

3./ dne 15. III. 1945 v Nové Dědině Bohumila Rajtra,

4./ dne 2. V. 1945 v Olomouci-Lazcích smrt 21 osob jako účastníků povstání v Přerově dne 1. V. 1945 a to Jana Švehlíka, Ladislava Kellnera, Rudolfa Klímy, Emila Kovaříka, Josefa Zapletala, Josefa Novotného, Matyldy Dokládalové, Jana Sedláka, Hynka Smolky, Jana Machovce, Josefa Bezsléziny, Otakara Valenty, Jaroslava Motáně, Rad. Zmeškala, Františka Vitáska, Hynka Pokoja, Antonína Krále, Jaroslava Dokládala, Dr Čestmíra Soboly, Hynka Vlčka, Karla Ertla a dvou dalších nezjištěných mužů,

5./ počátkem dubna 1945 v Olomouci Františka Krchy a Miroslava Minaříka, u nichž dal příkaz, že tito dva nesmějí živi z gestapa vyjítí,⁶

III./ v zájmu a ve službách nepřítelů t.j. Německa dopustil se zločinu veřejného násilí vydíráním dle § 98 b/ tr.z.tím, že v říjnu 1944 v Olomouci pohrozil Janu Langovi, že zničí jeho rodinu a jeho 3 děti dá dopravit do koncentračního tábora, tedy ujmou na svobodě jeho rodiny, aby na něm vynutil, aby po svém propuštění z gestapa pátral po partyzánu Rajmundu

Typnerovi a neuprchl, při čemž pohružka byla taková, že se jí v tom, komu vyhrožováno bylo hledíc na okolnosti a osobní povahu jeho i na důležitost ale, jímž bylo hrozeno, mohla vzbuditi důvodná obava,

IV./ v součinnosti s jinými ve službách a v zájmu nepřítelů, t.j.Německá způsobil ztrátu svobody většího počtu obyvatel republiky:

1./ od r.1939 do května 1945 v Olomouci zejména podpisováním konečných návrhů na dodání osob do koncentračního tábora ztrátu svobody nejméně 300 osob, obyvatel to republiky,

2./ přímou účastí při zatýkání:

a/ v r. 1940 v Brodku u Přerova ztrátu svobody asi 50 osob,

b/ na podzim 1942 a počátkem r. 1945 v Hluchově ztrátu svobody dalších asi 20 osob,

Vesměš to ad a/ a b/ obyvatel republiky,

čímž spáchal

zločiny podle § 2, § 5, odst. 1a/, § 5, odst. 2a/, § 7, odst. 1 retr. zák.

Za to se odsuzuje

Podle § 5, odst. 1b/ retr. zák. s ohledem na § 34 tr. z. k trestu smrti.

Podle § 14 lit. a/ retr. zák. ztrácí obžalovaný občanskou čest navždy.

Podle § 14 lit. c/ retr. zák. propadá jmění obžalovaného ve prospěch státu.

Podle § 389 tr. ř. jest obžalovaný povinen nahraditi útraty trestního řízení.

Mimořádný lidový soud v Olomouci,

dne 20. března 1947

Polášková

Matura

Usnesení:

Útraty

nedobytné.

¹ Tato školení byla zaměřena například na udavačskou činnost v případech sabotáží v podnicích a podobně.

² Uvedené jméno Vojtěch je chybné, dotýčný se jmenoval Oldřich, viz například ZAO-OI, f. MLS Olomouc, č. kart. 170, sign. LS 85-47, *Protokol z velitelství SNB Velká Bystřice, 19. XI. 1946*, fol. 37.

³ Jednalo se o Miroslava Tichého a Zdeňka Kříže. Tito dva zatčení odbojáři sem byli převezeni z Olomouce-Hodolan, viz výše.

⁴ Heidan se hájí tím, že vzhledem k faktu, že Škopova dcera byla stanným soudem odsouzena do KT, došlo automaticky k rozhodnutí o propadnutí majetku. Viz ZAO-OI, f. MLS Olomouc, č. kart. 171, sign. LS 102-47, *Hlavní přeličení s R. Heidanem, MLS v Olomouci, 17. IV. 1947*, fol. 134.

⁵ Opět se zde chybně nachází jméno Vojtěch.

⁶ Pro tuto skutečnost neexistují žádné důkazy, kromě svědecké výpovědi Viléma Hyži, který s dozorcem Mattem dva výše zmíněné mladíky oběsil, se zmínka o Langerově zodpovědnosti za tento čin nevyskytuje v žádné jiné výpovědi, Heidan dokonce dodává: „[...] je vyloučeno, aby dal rozkaz k oběšení Krchy a Minařika.“ Viz ZAO-OL, f. MLS Olomouc, č. kart. 170, sign. LS 85-47, *Hlavní přelíčení s F. Langerem, MLS v Olomouci, 17. IV. 1947*, fol. 72.

Anotace

Jméno a příjmení:	Vojtěch Češík
Fakulta:	Filozofická
Katedra:	Historie
Vedoucí práce:	PhDr. Pavel Kreisinger
Rok obhajoby:	2016

Název práce:	Richard Heidan (1893-1947) a Franz Langer (1898-1947). Představitelé venkovní služebny gestapa v Olomouci.
Název v angličtině:	Richard Heidan (1893-1947) and Franz Langer (1898-1947). Representatives of the Gestapo-Außendienststelle Olmütz.
Anotace:	Jedná se o biografickou práci, která mapuje životní osudy dvou představitelů gestapa, vedoucího olomoucké venkovní služebny gestapa Richarda Heidana a jeho zástupce Franze Langer a zařazuje jejich činnost do širšího kontextu.
Klíčová slova:	gestapo, bezpečnostní policie, Protektorát Čechy a Morava, Olomouc, druhá světová válka, represivní aparát, Mimořádné lidové soudy
Anotace v angličtině:	This thesis is a biographical study following life stories of two gestapo representatives, the Gestapo-Außendienststelle Olmütz chef Richard Heidan and his deputy officer Franz Langer. This work also incorporates their activity into a wider context.
Anglická klíčová slova:	Gestapo, Security Police, Protectorate of Bohemia and Moravia, Olomouc, World War II, repressive power, Extraordinary People's Courts
Přílohy vázané v práci:	Hodnosti gestapa a SS, fotografie, osobní karty, edice rozsudků
Rozsah práce:	67 stran
Jazyk práce:	čeština